

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Mezikulturní komunikace: překlad a tlumočení – NJ pro překlad a tlumočení – Sinologie

Bakalářská práce

Marie Zajíčková

Komentovaný překlad vybraného článku *Vor dem »Auge der Schwiegermutter« Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China* z knihy *Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion* (Mareile Flitsch, 1999)

Annotated Czech Translation of Selected Article *Vor dem »Auge der Schwiegermutter« Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China* by Mareile Flitsch from *Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion* (1999)

Poděkování

Tímto si dovoluji poděkovat vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Janě Pokojové za její ochotu, trpělivost a užitečné rady. Dále bych chtěla poděkovat Mgr. Dušanovi Andršovi, Ph.D., který mi poskytl cenné rady a poznatky z oblasti sinologie, a také bych chtěla poděkovat Dr. phil. Astrid Winterové za pomoc při překladu některých obtížných pasáží. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým nejbližším za podporu během celého studia.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Marie Zajíčková

Zadání

Zadaný text přeložte do češtiny a vyhotovený překlad doplňte překladatelským komentářem v rozsahu min. 20 normostran. V komentáři nejprve celkově charakterizujte výchozí text: uveďte, s jakým cílem byl text napsán a jaké stylistické postupy autor volí k dosažení svého záměru. Dále popište, na jaké problémy jste v překladu narazila, a zdůvodněte použité překladatelské postupy a nezbytné posuny, které jste v překladu provedla na úrovni lexika, syntaxe, a především v rovině stylistické. Postupujte přitom od celkové koncepce svého překladu k dílčím řešením. Komentář opatřete bibliografickým soupisem použitých primárních i sekundárních zdrojů, včetně internetových. Rovněž dodržte formální náležitosti stanovené pravidly pro organizaci studia FF UK.

Abstrakt

Tato bakalářská práce se skládá z překladu německy psaného textu a odborného komentáře tohoto překladu. Výchozím textem je odborný článek od sinoložky Mareile Flitschové „Vor dem »Auge der Schwiegermutter« Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China“ z knihy „Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion“. Článek pojednává o materiální kultuře každodenního života žen na čínském venkově a o možnostech jeho rekonstrukce. Velkou část textu věnuje autorka fenoménu „kang“. Takzvaný „kang“ je platforma postavená z cihel, hlíny nebo betonu. Většinou se táhne podél jedné strany pokoje, nebo se nachází na konci místnosti, jak to bývá zvykem v severní Číně. Kang je vyhříván ohněm z plotny a využívá se v noci na spaní; během dne se na něm odehrávají různé domácí práce.

Odborný komentář pak sestává z dvou částí. První částí je překladatelská analýza výchozího textu, která vychází z analýzy Christine Nordové. Druhá část se pak zabývá jednotlivými překladatelskými problémy, postupy a posuny.

Klíčová slova

překlad, překladatelská analýza, překladatelské postupy, překladatelské posuny, překladatelské problémy, komentář, materiální kultura, každodenní život, Čína, kang, ženy

Abstract

This bachelor thesis consists of the translation of a German written text alongside a commentary of this translation. The translated text is a scientific article from sinologist Mareile Flitsch, called "Vor dem »Auge der Schwiegermutter« Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China", from the book "Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion". The article deals with the material culture of everyday women's life in the countryside of China and its possibility of reconstruction. A large part of the text is devoted to the "kang" phenomenon. So called "kang" is a platform of brick, clay or concrete built across one side or end of a room in a house in northern China, warmed by a fire beneath, and used for sleeping and daily household chores.

The commentary is comprised of two parts. The first part is the translation analysis of the text, which is in turn based on Christine Nord's analysis. The second part addresses individual translation problems, methods, and shifts.

Keywords

translation, translation analysis, translation methods, translation shifts, translation problems, commentary, material culture, everyday life, China, kang, women

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Překlad	9
3. Komentář.....	31
1.1 Překladatelská analýza originálu	31
1.1.1 Vnětextové faktory	32
1.1.2 Vnitrotextové faktory	35
1.2 Koncepce překladu	40
1.2.1 Fiktivní zakázka	40
1.2.2 Překladatelská metoda.....	40
1.3 Typologie překladatelských problémů	41
1.3.1 Lexikální rovina	41
1.3.2 Syntaktická rovina.....	46
1.3.3 Morfologická rovina.....	49
1.3.4 Stylistická rovina.....	53
1.3.5 Pragmatická rovina.....	56
1.4 Překladatelské postupy, posuny a výrazové změny.....	57
1.4.1 Příklady výrazových změn	58
4. Závěr	60
5. Bibliografie	61
6. Přílohy.....	64

1. Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji překladu odborného článku od sinoložky Mareile Flitschové. Jedná se o článek, který je dlouhý asi 25 normostran a zabývá se materiální kulturou každodenního života žen v severní a severovýchodní Číně. Při výběru textu jsem brala v úvahu i můj druhý obor, sinologii, tudíž jsem vybírala z textů týkajících se Číny. Zároveň se však také zajímám obecně o téma žen, a proto byl tento text pro mě ideální volbou. Ačkoliv se jedná o text starý více jak 20 let, myslím si, že stále nabízí mnoho zajímavých poznatků z čínského kulturního prostředí, které je od toho českého, potažmo evropského, tak odlišné.

Výchozí text jsem nejdříve podrobila překladatelské analýze podle Christine Nordové. Zkoumala jsem vnitrotextové a vnětextové faktory, které text formují. Zajímalo mě také, jak se tyto faktory promítnou posléze do cílového textu. Dále jsem se věnovala jednotlivým překladatelským problémům, se kterými jsem se během procesu překladu potýkala. Ty jsou rozděleny do čtyř hlavních částí – problémy na lexikální rovině, morfologické rovině, stylistické rovině a pragmatické rovině. V každém oddíle jsou konkrétní příklady a řešení. Následně jsem se věnovala překladatelským postupům a posunům.

2. Překlad

Tchýni na očích

O materiální kultuře každodenního života žen ve venkovských oblastech severní a severovýchodní Číny

Kamna s plotnou v domě paní Li Zonghui (70 let). V Yanchangcun, východní Shandong, 16. 7. 1997. Foto Mareile Flitschová.

Na statečích ve východním Shandongu a v Mandžusku bývá ve zdi nad plotnou otvor. Nachází se ve výšce očí a umožňuje výhled na kang ve vedlejší obytném prostoru. Když na kangu sedí paní domu, má otvor rovněž ve výšce očí a je jí tudíž umožněn výhled do kuchyně.

Pomocí krátkého závěsu (*xiao menlian* 小門簾 „krátký závěs na dveře“) či klapky lze

5 regulovat proudění vzduchu mezi místnostmi a zabránit pronikání kouře a páry z plotny do obytných prostor. Dříve se dávala do otvoru ve zdi petrolejová lampa, čímž se dalo ušetřit a osvětlit obě místnosti najednou, především čelo kangu a plotnu. I dnes, v době elektrického osvětlení, bývá tento otvor ve zdi označován jako *deng wozi* 燈窩子 – „výklenek pro lampu“.

V Shandongu je také rozšířené pojmenování *popo yan* 婆婆眼 „oko tchyně“. Toto

10 pojmenování odkazuje na často komplikovaný vztah mezi paní domu a snachou, která jí slouží v duchu konfuciánské tradice. V rozhovorech s hospodyněmi ze Shandongu se opakovaly vzpomínky na přísně vyhlížející stařenu usazenou na kangu, která skrz otvor ve zdi kontroluje práci své snachy v kuchyni, a dokonce někdy hlídá, jestli snacha něco potají nejí. Díky otvoru má paní domu snadno přehled o dění v domě (o dětech, hostech nebo nemocných na kangu), i když se zrovna činí v kuchyni. Pokud zrovna sedí na kangu a dělá nějakou ruční práci, může koutkem oka pozorovat dění v kuchyni, aniž by musela svou práci přerušit (Liu, 1995; Shan Man, 1988/1990; výzkum autorky ve východním Shandongu a severovýchodní Číně).

Toto líčení drobného detailu z dění na venkovském statku působí prostě. Rekonstrukce těchto 20 aspektů každodenního života je ovšem často složitá a náročná. Etnologové a výzkumníci technologických postupů jako André Leroi-Gourhan, André-Georges Haudricourt, Alfred Janata a Walter Hirschberg, sociální historikové ze školy *Annales* jako Fernand Braudel, Marc Bloch nebo Norbert Elias, marxisticky orientovaní badatelé jako Henri Lefebvre a Jürgen Kuczynski, kulturní a sociální antropologové jako Wolfgang a Sigrid Jacobitovi nebo 25 sociologové jako Bordieu a Gleichmann dostatečně prokázali důležitost materiální kultury pro kulturní dějiny lidstva. Ukázali, že „to lidské na našem okolí se skrývá v těch nejprostších, nám nejznámějších a nejvíce každodenních věcech“ (Lefebvre, 1958-1961/1987). Němečtí etnologové tak svoji pozornost již několik let opět věnují zkoumání materiální kultury. Čínští etnologové se zkoumání materiální kultury věnují méně.

30 Popisy a svědectví z každodenního života v Číně nacházíme v domácí literatuře, v cestopisech a zprávách misionářů, místních kronikách, ve studiích sociologů, sociálních historiků i kulturních a sociálních antropologů, v encyklopediích a v příručkách zabývajících se

materiální kulturou Číny (např. Hommel, 1937/1969; Starikov 1967/1991), v lidové slovesnosti, v lyrice, malířství a lidovém umění (např. výšivky, vystřihovánky, loutkové divadlo), na fotografiích nebo ve formě etnografických objektů. Umožňují nám nahlédnout do každodenního života většiny ženského obyvatelstva – žen, jejichž život se na venkově dodnes odehrává především na dvoře (ideálně) čtvercového tvaru s orientací na jih. Dle sčítání lidu v roce 1990 v severní a severovýchodní Číně (Shandong, Shanxi, Hebei, Liaoning, Jilin a Heilongjiang) by se mělo jednat o 130 milionů žen.

Rekonstrukce materiální kultury se doposud soustředila na vyšší třídy čínské společnosti. I v Číně je o každodenním životě malé vládnoucí hrstky obyvatel známo mnoho, někdy až příliš mnoho – od fungování jejich trávícího traktu až po sexuální aktivity hlavních představitelů (Kuczynski, 1983; Rawski 1998). Jak daleko se v rekonstrukci každodenního života žen dostaneme, závisí na zkoumaném aspektu a jeho kulturním významu. Dalšími faktory jsou pak společenská vrstva či náboženství, ve kterých je daný aspekt běžný. Francesca Bray ve své studii *Technology and Gender* (1997) ukazuje, jak přínosný poznatek to může být pro zkoumání císařské Číny (1000–1800). Rekonstrukce materiální kultury na venkově je dodnes složitá. Detailům jako jsou „oko tchyně“, gesta, terminologie a historie staveb či nástrojů se v minulosti moc pozornosti nevěnovalo.

Posuzovat možnosti rekonstrukce každodenního života žen na čínském venkově je nepochybně předčasné, a to hned z několika důvodů. Mnohé aspekty materiální kultury v Číně byly po dlouhou dobu dokumentovány v textech, v malbách nebo jako artefakty z vykopávek. Popis a obrazné znázornění materiální kultury prostého obyvatelstva a nejnižší vrstvy společnosti záležely vždy na (většinou nedostačujícím) vhledu do těchto vrstev.

Například romantické představy o venkově, etická přesvědčení či estetické cítění malířů a řemeslníků hrály velkou roli ve způsobu znázorňování scén a předmětů z běžného života, a to tak, že mnohdy jejich díla vypovídaly spíše o nich samotných a o jejich době než o materiální kultuře, která je v díle vyobrazena. Pro rekonstrukci lokálních zvláštností se nabízejí místní kroniky, v nichž kapitoly o zvycích a tradicích popisují i každodenní život. Ovšem samotná skutečnost, že kroniky byly psány s úmyslem vyobrazit daný region a jeho zvyky v co nejlepším světle, naznačuje, že je třeba řádně zvážit použití jejich obsahu. Z per západních (např. Körner, 1959; Starikov 1967/1991) či japonských badatelů (např. výzkum ve státě Mandžukuo zadáný Jihomandžuskou železniční společností) pochází vynikající etnografické spisy o různých regionech Číny. Sestavování regionálních etnografických spisů, a především dohledávání prací čínských etnologů je velice pracné a zdlouhavé, a to hlavně kvůli

chybějícím bibliografiím a odborným knihovnám. Kniha jako je například *China at Work* (1969) od Rudolfa P. Hommela, v jejímž podtitulku můžeme ještě cítit autorovo nadšení pro materiální kulturu ve střední Číně, je poskrovnu. Etnologové v ČLR v rámci marxistické tradice vnímali materiální kulturu jako výrobní prostředky a nástroje a také ji tak
70 dokumentovali. Díla jako jsou společensko-historické studie (*shehui lishi diaocha* 社會歷史調查) z 50. a 60. let, nebyla dosud (1999, pozn. překladatele) metodicky prozkoumána z hlediska hodnoty materiální kultury v nich prezentované. V posledních letech se s vývojem kulturní a sociální antropologie (a vznikem mnoha antropologických muzeí) obrátila pozornost čínských badatelů opět směrem k tradiční materiální kultuře (*chuantong wuzhi wenhua* 傳統物質文化) různých národností a regionů. O tom svědčí i časopis *Minsu bowuguan xuekan* 民俗博物館學刊 (Odborný časopis antropologický muzeí), který se od roku 1995 čtvrtletně vydává v městě Dingxiang v provincii Shanxi. Dalším zdrojem informací o lokální materiální kultuře je lidová slovesnost. Lidové povídky se často odehrávají ve venkovském prostředí. Nacházejí se v nich stopy dřívějšího světonázoru, například tehdy
75 posvátných předmětů, které se skrývají v motivech těchto děl.

Předměty v muzeích mají často jednu praktickou nevýhodu: „Abychom s etnografickými předměty mohli pracovat, musíme je nejdříve znát. Toto je zhruba u 90 % předmětů minimálně sporné, což je v rozporu s požadavkem přesného sběru dat, se kterým moderní etnologie počítá... A k čemu je pak takový popisek ‚pokrývka hlavy, Persie‘ nebo ‚maska, Afrika‘, k čemu jsou australské obrazy na kůře a čariny, pokud k nim není zdokumentována žádná historie, respektive speciální výklad aboriginců o účelu těchto předmětů?“ (Koch, 1993)
85

Středobodem života žen na venkově je dům a dvůr, a proto jim věnujeme větší pozornost. André Leroi-Gourhan roku 1964 napsal: „Organizace obytného prostoru není výsledkem pouze technické praktičnosti, nýbrž je stejně jako jazyk symbolickým vyjádřením obecně lidského chování.“ Ve všech známých lidských společenstvích je obydlí vyjádřením tří potřeb – potřeby vytvořit technicky efektivní prostředí, potřeby stanovit rám sociálního systému a potřeby vytvořit z jednoho bodu ve vesmíru řád. Každý dům je uspořádáním lidí a věcí. (Leroi-Gourhan, 1984) Řád na statku v určitém regionu je výsledkem kulturně-historického
95 vývoje a ekonomických podmínek, které se odrážejí v každodenním životě.

Budeme-li se řídit výkladem Leroi-Gourhana, uvidíme dvůr jako praktický systém řádu věcí. Nejdříve se zaměříme na jednotlivé stavby a předměty, kterými jsou vybaveny, jejich

terminologii, zasazení v prostoru, sociální a symbolické funkce nebo historii konkrétních staveb a objektů, která je známá pouze obyvatelům daného dvora.

- 100 Řád věcí v domě a na dvoře je značně ovlivněn prací rolníků a její dělbou. „Sezónní potřeby často vyžadují neustálé úpravy prostoru“ píše ve svém díle R. Knapp (1989). Formuloval tím jednu ze zvláštností každodenního dění – roční cyklus a rodinný cyklus určují uspořádání statku a staveb, krátkodobé a dlouhodobé využívání prostor, stravu, nářadí i přístroje, nádoby a truhly, typ posezení, úložný prostor, topidla nebo také druhy dětských her. V ročním cyklu
- 105 práce ženy prochází materiální kultura domu procesem klasifikace, která zviditelňuje genderově specifické, sociální a sakrální místnosti. A co praktické aspekty předmětů v každodenním životě, v každodenním životě žen? Jak se takový dům staví, vybavuje, upravuje, jak se v něm žije a jak se nazývá? Jaké držení těla a která gesta určují život v něm? Jak poznávají děti materiální svět domu, jeho koncept a využívání? Jak se uzpůsobuje prostor,
- 110 když ho obývá žena, když se do něj provdá, přivede na svět dítě, věnuje se domácím pracím, udržuje sociální kontakty a stará se o hosty, zaopatřuje rodinu, vychovává děti, stárne a umírá? Které předměty využívá k práci a jak vypadají? Jak se vyrábějí a jak se nazývají, jak se opatřují, využívají, opečovávají, opravují, jak se mění jejich použití a jak se likvidují? Na následujícím malém příkladu si ukážeme, jak přínosné může být zkoumání domácích potřeb a
- 115 předmětů pro naše pochopení každodenního života a dění.

Prostý smeták – odedávna známý předmět v materiální kultuře každodenního života v Číně (Zhuang, 1990) – se vyrábí v mnoha regionech severovýchodní Číny z usušených a vymlácených lat čiroku, které se dohromady pojí drátem. Menším smetákem zametá paní domu prach a další nepořádek z povrchu kangu (rohože, linolea, plsti), respektive z povrchu lůžka. Smeták je většinou položen na kangu, případně na parapetu či na truhle u kangu. Díky poutku připevněnému na násadě je možné smeták pověsit na hřebík na zdi nebo na trámu. Ze způsobu vázání smetáku a jeho tvaru můžeme poznat, zda se jedná o domácí výrobu. Můžeme si povšimnout také lokálních odlišností nebo rozeznat řemeslné tradice či napojení regionu na větší trhy. Hojně se smeták používá k zametání povrchu kangu, a to před spaním (Starikov,

120 1967/1991), nebo před tím, než na něj usedne host (jakožto zdvořilé gesto hostitelky). Název smetáku se region od region různí. V některých oblastech Jilinu mu místní říkají *zhoutiao geda* 帚筴疙瘩 (Xiao Cai, 1997), v Liaoningu a mnoha dalších regionech severní Číny mu zase říkají *tiaozhou* 笤帚. Zametání s tímto smetákem je spojeno s charakteristickým pohybem smetáku směrem k sobě. Tento pohyb se v čínštině označuje slovem *sao* 掃. Smeták

130 patří k několika málo předmětům v domácnostech severovýchodní Číny. Smeták opatřen
rudou stuhou může být součástí nevěstiny výbavy. Při přípravě svatebního lože ho používají
ženy z ženichovy strany k úklidu pokoje (Han Xuefeng, 1995). Vyblednutí rudé stužky a
opotřebený smeták slouží jako indikátory stavu „domácího cyklu“. Poté, co se narodí první
135 dítě, vypůjčí si mladá matka žijící v severovýchodní Číně kolébku, jakou v minulosti
využívali původní obyvatelé – Mandžuoové a Tunguzové. Kolébku zavěsí nad kang a smeták
pak slouží jakožto magický nástroj v očištném rituálu. Skrze tento rituál jsou zahnány
z kolébky všechny špatné vlivy předešlých majitelů dřívě, než je do ní novorozeně uloženo
poprvé (Xiao Cai, 1997). Kromě své praktické funkce může mít smeták symbolickou či
dokonce magickou funkci, a to během různých rituálů – například během úklidu domu 24.
140 dne posledního měsíce dle rolnického kalendáře nebo při přivolávání duše dítěte (Han
Xuefeng, 1995). Pokud už je smeták příliš opotřeben, je nejdřív „degradován“- například je
použit k vyčištění jeslí ve stáji pro koně. Díky této změně funkce může vydržet v domácnosti
déle. Nakonec jsou zbytky lat čiroku zbaveny drátu a končí na kompostu. To znamená, že je
smeták zcela vyřazen z materiálního světa statku a materiál je opět navrácen do přírody. Na
145 podzim vymlátí paní domu opět lata čiroku a uschová je, aby z nich později znovu mohla
uvázat smetáky. Promítneme-li tento jednoduchý, zběžně „načrtnutý“, příklad na celý statek a
všechny jeho předměty, uvědomíme si, do jakých gigantických rozměrů se může průzkum
materiální kultury jednoho jediného domu rozrůst. Dosud se však nepodařilo žádný statek
zdokumentovat na takové úrovni, abychom získali přehled o pořádku věcí v domech jednoho
150 regionu, a to i přes to, že literatura o obydlích a každodenním životě v nich je velice obsáhlá.
Jak vypadal každodenní život žen v severní a severovýchodní Číně dřívě a jak vypadá dnes?
Čínský badatel působící na Univerzitě Hainan, Sun Shaoxian, se zabývá tématem žen, a život
vdaných žen žijících na venkově v zemědělských oblastech Liaoningu před rokem 1970
vylíčil následovně:

155 „Práce žen sestává především z činností v rámci domácnosti a statku. Plody jejich práce se
v každodenním životě rodiny ztrácí. Většina hodnoty jejich práce není viditelná nebo ženě
nemůže v rámci výměny práce v domácnosti přinést společenské uznání. Z tohoto důvodu
zůstávala její ohromná pracovní zátěž bez povšimnutí. Ve skutečnosti byla ale ženská
pracovní síla vždy hlavním pilířem čínské tradiční agrární ekonomiky. Ženy nejenže vytváří
160 nepostradatelnou užitnou hodnotu pro rodinný život, ale vyrovnají se i mužům co se intenzity
práce týče. Pracovní dobu mají ženy dokonce mnohonásobně delší.“ (Sun Shaoxian, 1995)

Práce na domě, praní prádla, šicí práce, péče o děti a jejich výchova, péče o staré a nemocné, práce na statku, pěstování zeleniny a další zpracování produktů, práce na poli – to vše dohromady tvoří 15 až 18 hodin práce. Jak náročná práce může být, ilustruje příklad výroby látkových bot (*buxie* 布鞋), která je v odlehlých regionech Číny dodnes důležitou součástí ženské práce na kangu:

„Nejdříve se musí staré kusy látek klihem nalepit na sebe, vrstva po vrstvě. Třívrstvé látkové pláty se přitisknou k sobě a pak schnou na malém stolku na kangu. Takto připravené pláty se vezmou a dále se opět lepí k sobě ve třech až pěti vrstvách. Poté se z nich vystříhnou podrážky a okraje se vycpou bílou bavlněnou látkou. K sešití se používá konopná příze a velká jehla. Šití je jemné a husté zároveň. Zesílení odolnosti podrážek se hovorově nazývá *na xiedi* 捺鞋底, látkové podrážky sešité úzkými stehy. Postranní díly boty jsou zhotoveny z jednoduchého kusu látky, na kterém je nalepená vrchní vrstva. Tyto dva díly jsou pak olemovány švem. Při výrobě bavlněných bot se na postranní díly boty a na podrážku připevňuje ještě bavlněné polstrování. Výroba jednoho páru bot trvá běžně tři dny nebo noci. Pro sedmičlennou rodinu musí žena každý rok zhotovit 20 až 30 párů bot.“ (Sun Shaoxian, 1995)

V regionech, v nichž se látkové boty vyrábí pro vlastní potřebu nebo jako produkt domácí výroby pro mezinárodní trh, se často nachází na kangu nebo na truhle u kangu koš se zbytky látek, lepidlem, nůžkami, konopnou přízí, šídlem a dalšími předměty. To vše, aby paní domu mohla pokračovat ve své práci, jakmile najde volnou chvíli. V závislosti na následující pracovní činnosti si žena krátkodobě uzpůsobuje povrch kangu svým potřebám. S její prací je spojené určité držení těla, pohyby rukou, gesta, pachy, zvuky a pocity, které v domácí literatuře mohou sloužit k citlivému vyličení atmosféry každodenního života a scén z něj, stejně jako v následujícím úryvku z Hulanu v Heilongjiangu:

V zimě sedí ženy v podřepu těsně vedle sebe jako semínka borovice. Vedle staré Wangové seděl celý kang plný žen. Pátá sestra otce zrovna šila boty z konopí, když jí v tom smíchy spadla do škvíry matrace jehla. Dala se do hledání jehly a při tom se vtipně kroutila. Najednou se jako mrštná holubička na kangu postavila a poskakovala kolem. „Kdo mi čmajzl moji jehlu?“ ptala se. „Byl to ten malej čokl? Kdepak! Byl to tvůj malej choť!“ Čerstvě provdanou švagrovou Lingzhi bavilo tohle škádlení. Pátá sestra otce k ní přišla a chtěla ji uhadit. [...] V rohu u zdi seděla starší sestra otcovy páté sestry. Šila podrážky bot z konopné příze a byl slyšet jen jednotvárný zvuk, jak jehla s přízí prokluzovala podrážkou tam a zpět. (Xiao Hong, 1935/1980)

195 „Oko tchyně“, smeták ležící na kangu a látkové boty – to jsou jen střípky z materiální kultury každodenního života žen na statku. Jak známo, Leroi-Gourhan zastával tezi, že oblečení a bydlení patřilo v kulturních dějinách lidstva k pomalu rozvíjejícím se odvětvím materiální kultury, protože jsou dle něj přímo závislé na prostředí a svou roli sehrávají i zvyky jejich uživatelů. Jednotlivé objekty – které označoval jako *produits d'avant-garde* – podléhaly naopak procesu obnovování (Leroi-Gourhan, 1945/1973). V Číně tomu tak bylo minimálně 200 do poloviny 20. století, v některých odlehlých oblastech je tomu tak dodnes. Stavební prvky jako otvor ve zdi nebo kang se zpravidla udržely déle a více ovlivňovaly jednotlivá období. Už jenom na samotném kangu z betonových panelů nebo na kovových postelích jsou patrné tradice bydlení s kangem: smeták, rohož, koš s potřebami na domácí práce nebo nádoba s tabákem a cigaretovými papírky či s dýmkou a zápalkami, nebo minimálně aspoň 205 s krabičkou cigaret a zapalovačem. Postupně se mění gesta stejně jako způsob, jakým lidé na kang vstupují a jakým dosedají. Kulturní rozdíly jsou často k vidění i v rámci jednoho domu: zatímco starší generace k zatopení v kamnech využívá ještě ruční dmychadlo, mladší generace používá již dmychadlo elektrické. Časté je také, že rodiče žijí ještě na starém jižním kangu, zatímco čerstvě ženatý nejstarší syn má namísto severního kangu velkou moderní manželskou 210 postel, kterou lze vyhřívat elektrickou vyhřívanou dekou, a k tomu ještě skříňky se zrcadlem vyrobené z plechu a plastu křiklavých barev. „Oko tchyně“ není již potřeba, a tak je zakryté. Mnohdy je na místě otvoru stránka z kalendáře, novoroční obrázek nebo nějaká kresba. Na níže uvedených fotografiích můžeme vidět obytný prostor posledního svobodného syna statkářky Li Zonghui. Aniž bychom se pouštěli do hlubšího výkladu těchto fotografií, jeho 215 vybavení nás nepřekvapí. Otvor ve zdi nad plotnou byl zcela zadělán a zevnitř byl na místě „oka tchyně“ připevněn obraz otevřeného okna s romantickým výhledem na úplněk.

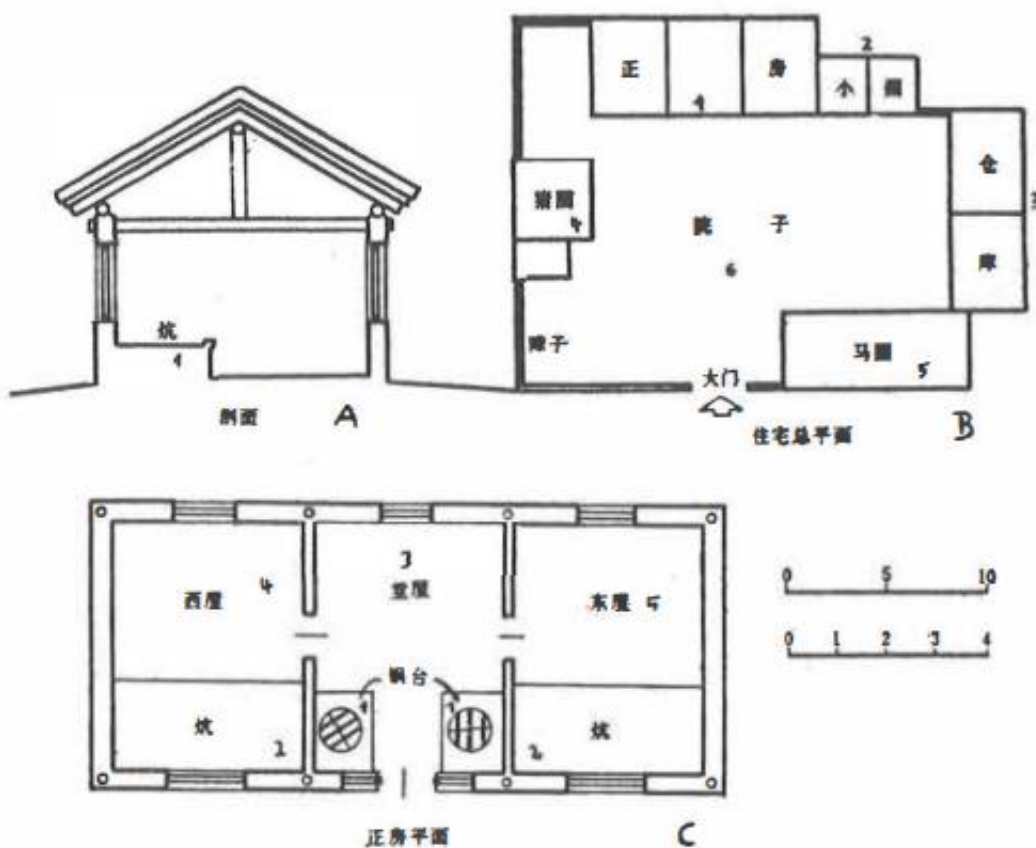
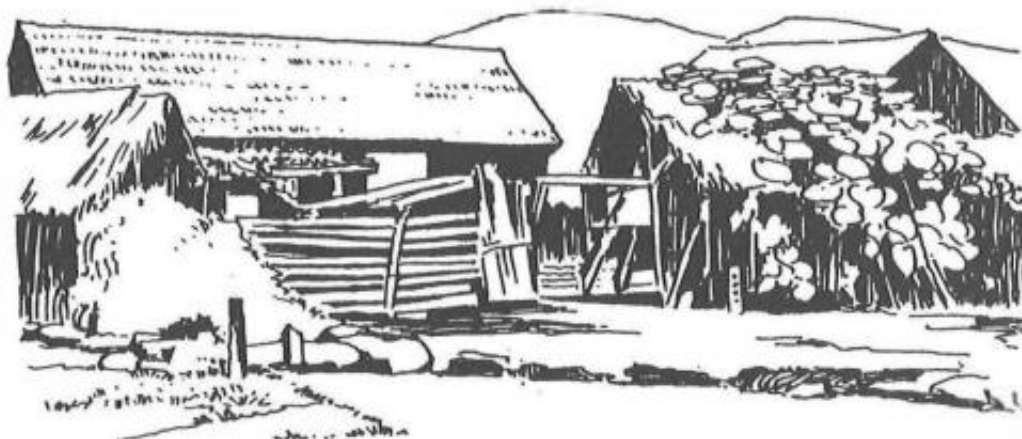
Pohled na plotnu nejmladšího syna paní Li Zonghui (70 let). V Yanchangcun, východní Shandong, 16.7.1997. Foto Mareile Flitschová.

Pohled na východní stěnu kangu.

220 „Dům a dvůr v Mandžusku“ (v originále „Haus und Hof in der Manjurei“) – tak zní téma mé vědecké práce, na které jsem mohla začít pracovat roku 1995 v rámci habilitačního programu Německé výzkumné společnosti. V této habilitační práci jde především o prostor před „okem tchyně“ – kang. Dovolím si shrnout některé výsledky mého výzkumu, které doposud řečené informace uvedou do širšího kontextu. Následující znázornění se pro zjednodušení týká třípokojevého obytného domu stejného typu jako na přiloženém náčrtu statku v jižním Jilinu. Leží na severní straně oploceného dvora, který má zpravidla tvar čtyřhranu.

225 Jedna dětská hádanka ze severní Číny praví: „Co má kouř, ale žádný oheň? Průduchy kangu, které přenášejí kouř ale ne oheň. Co má nohy, ale nemůže vylézt na kang? Stolek kangu má nohy, ale nemůže na kang vylézt.“ Jak se takový kang vůbec staví, jak funguje, jak v něm ženy zatápějí a co na něm odehrává? Jak se odestýlá a jak se na něm spí? Kdo vyrábí rohože na kang a jaké jsou funkce těchto rohoží v domácnosti? Co je v truhlách na kangu? Proč jsou

Nákres domu v okrese Ji'nan, obec Tonggou, jižní Jilin, 50. léta. A: průřez, A1: kang; B: půdorys statku, B1: hlavní budova, B2: kůlna, B3: sýpka, B4: chlév pro prasat, B5: koňská stáj, B6: dvůr; C: půdorys hlavní budovy, C1: plotna, C2: kang, C3: kuchyně, C4: západní místnost, C5: východní místnost. (Zdroj: Zhang Yuhuan, 1985)

- 230 na komodách u západní nebo východní stěny domu hodiny, zrcadlo a rodinné fotky? Proč se i dodnes hovorově říká přivedení dítěte na svět *luocao* 落草 „spadnout na slámu“? Proč se v příslovích říká „Země kouřovodů v kangu je jako tygr na poli“ a „Když si na kangu dítě nadělá do pleny, zapálí někdo na hrobech papír“ nebo „Rohož kangu je tváří pána domů“?

Jak se píše v Nové kronice Jilinu z roku 1934, ve studeném klimatu mnoha oblastí severní a severovýchodní Číny „*mian bi huokang, yi bi mianmao*“ 眠必火炕衣必綿毛 „ke spánku je
235 potřeba kang, na oblékání je potřeba bavlna [kterou se oblečení vycpává]“. Kang zastává několik funkcí naráz: vytápění, obytný prostor, pracovní plocha a světnice. Je to dutá platforma, která rozvádí horký vzduch z plotny pomocí kouřovodů a tím plní svou funkci topení. Vzduch uvnitř cirkuluje a ohřívá jak povrch kangu, tak i okolní prostor. Když se
240 vzduch opět zchladí, je odveden komínem na konci kangu ven.

Ve východním Shandongu a severovýchodní Číně se staví kang podél jižní stěny domu, v domech větších rodin i podél severní stěny. Vzácně se můžeme setkat i s městkou formou kangu, který je umístěn u čelní stěny. Kangy, které jsou z jedné strany umístěné u vnější zdi či zdi pokoje, jsou oddělené od kuchyňské plotny pouze nízkou zídkou a vyčnívají do místnosti,
245 známe především z oblasti jihozápadního Shandongu či Shanxi. Na severovýchodě se pod vlivem mandžuské a tunguzské tradice táhne kang podél severní, západní a jižní stěny. U Mandžůů bývalo navíc zvykem umístit na západní stěnu prkno s truhličkou předků, což tvořilo sakrální centrum domu.

„Vyhřívaná lůžka [kangy] se staví po celé délce stěny pokoje. Jejich průměrná délka je jeden
250 *zhang* (3 – 3,5 m) a více (měříme-li od příčky, která odděluje kuchyni od obytného prostoru, až po západní vnější stěnu). Průměrná šířka lůžka od průchodu až k oknu činí pět až šest *chi* (1,86 – 2 m), průměrná výška se pohybuje od 1 *chi* 6 *cun* do 1 *chi* 8 *cun* (51 – 57,6 cm).“ (Starikov, 1967/1991) Stěny, rozvody a povrch kangu se staví z vepřovic nebo z pálených cihel. V horských oblastech se používají spíše kamenné desky. Na mnoha místech
255 se používají také již dříve zmíněné betonové pláty. Kang je obklopen stěnami domu, respektive stěnami pokoje, ze tří stran. Čelní strana je zakončena dřevěným trámem, který chrání okraj kangu před poničením. Na kangu je rozprostřena rohož a v zimě ještě navíc podložka z plsti. Na vnějším konci kangu se nachází truhly a police na lůžkoviny. Přes den se na kangu nachází nízký stolec a malé předměty denní potřeby (krabice na tabák, smeták,
260 prachovka, kapesní svítilna, košík s potřebami na domácí práce apod.), navečer se pak na kang rozprostře ložní prádlo. V Shandongu se spí východozápadním směrem.

V severovýchodní Číně se spí severojižní směrem, přičemž hlava směřuje do středu pokoje, v případě jižního kangu tak hlava směřuje na sever. Obývá-li jeden kang nebo dva protilehlé kangy vícero členů rodiny, dá se prostor rozdělit na část pro prarodiče, část pro ženatého syna
265 a jeho ženu a část pro svobodné dospělé potomky, a to pomocí tyče na záclony zavěšené nad kangem, nebo pomocí přepážek. Pokud se v jedné místnosti nachází severní a jižní kang,

obývá starší generace spíše osvětlenější jižní kang. Před kangem nebo v otvoru v přední stěně kangu jsou uloženy boty, případně nočník. Ve východním Shandongu se nachází kvůli skladování sladkých brambor pod kangem podsklepení. Tento fenomén se odráží ve výrazu
270 *digua taitai* 地瓜太太 (batátová paní) – to je označení pro starou ženu, která většinu času svého života tráví právě na kangu. Po určitém čase se kang renovuje, což znamená, že se povrch kangu a stěny s rozvody strhnou a znovu postaví. Rozbité cihly s usazenými dehtem a sazemi se rozmělní a použijí jako přísada do hnojiv.

Kang má tři docela obyčejné vlastnosti, díky kterým jej můžeme pochopit v jeho celé šíři – je
275 vyvýšený, má teplejší a chladnější část a je orientován západovýchodním směrem. V severní Číně leží především na jižní straně domu a je tedy místem světla a tepla v domě v pravém slova smyslu; je geomantickým prostorem s velkým významem.

Co symbolizuje vyvýšení kangu v místnosti? Statek je hierarchicky strukturován tak, že jeho centrum leží na severu s výhledem na jih. Navštívíme-li takový statek, bude nám to hned
280 jasné. Na statku přejdeme několik prahů a projdeme několika dveřmi, než se dostaneme až do nejnižší části. Neskončíme ale před domácím oltářem (který je pro členy rodiny při určitých příležitostech vyvýšeným místem pro předky), nýbrž přímo před nejčestnějším místem v domě, před teplou stranou kangu. Posledním krokem je (pokud je toho návštěvník hoden) vystoupení na kang samotný (*shang kang* 上炕). Prahy a vyvýšené prostory jsou
285 obzvláště důležité ve svatební ceremonii. Nevěsta je (stejně jako mnoho dalších předmětů z jejího věna) doprovázena přes všechny prahy na statku. Tato cesta končí až na nazdobeném svatebním kangu s mnoha symbolickými objekty, kam je ve svých slavnostních šatech usazena. Klanění se předkům a rodičům probíhá zpravidla později. Když nevěsta stoupá na kang, kráčí po symbolických předmětech, které mají přivolat společenský vzestup a plodnost.
290 Usazení na kangu musí novomanželé čelit „škádlení ve svatebním pokoji“ (*nao dongfang* 鬧洞房). Z kangu je nevěsta uvedena do rodiny. Celý obřad je dokončen, jakmile z kangu sestoupí (*xiakang* 下炕). V kronice z Panshi (Liaoning) z roku 1937 se píše:

Poté, co se novomanželé na dvoře pokloní nebi a zemi, překročí nevěsta sedlo ležící ve dveřích. Ženich jí sundá rudý šátek, hodí ho na střechu a pokračuje za nevěstou do svatebního pokoje. Tam vystoupají na kang (*deng kang* 登炕) a posadí se „příznivým“ směrem – to se
295 označuje jako *zuofu* 坐福, v překladu vysedět štěstí.

Během našich rozhovorů vzpomínala Li Zonghui, na jakém místě na kangu musela celé hodiny sedět v tureckém sedu a snášet škádlení. (Foto M. Flitschová)

Poté následuje zkrášlení nevěsty a rituál nápoje splynutí. Svatební doprovod pak odstoupí a novomanželé pojí první společný pokrm v podobě knedlíčků, kterým se říká „knedlíčky [zajišťující] potomstvo“ (*zisun jiaozi* 子孫餃子)... Svatba končí snídaní neboli *xiamaxi* 下馬席 „slavnostním pokrmem při sestupování z koně“. Nevěsta se jako nový člen rodiny pokloní před oltářem předků, před bohem domácího krbu, oltářem ducha lišky a před rodiči a nejstaršími členy rodiny, čímž uznává rodinnou hierarchii. Toto se označuje jako *fen daxiao* 分大小 (rozlišovat mezi staršími a mladšími). Následuje oslava s hudbou a jídlem (*guan da fan* 管大飯).

310 Navečer se pak ještě naposledy žehná svatebnímu loži. Ženy z rodiny mladšího bratra otce přistupují před nazdobené červené svatební svíčky a žertují. Válejí dřevěnými válečky (*mutou shunzi* 木頭橢子) a u toho recitují:

咕嚕咕嚕橢	Gulu gulu shun
咕嚕咕嚕橢	gulu gulu shun,
當年就抱孫.	dangnian jiu bao sun.

315 Válej, válej, válečku,
válej, válej, válečku,
ať máme letos holčičku.

Žena staršího bratra ženicha je požádána, aby rozestlala lůžkoviny (*pubei* 鋪被). Během toho, co na kang rozmístí uje čínské kaštiny (*li* 栗) a datle (*zao* 棗), recituje:

320 東一掃，西一掃，	Dong yi sao, xi yi sao,
掃得小兒滿屋跑。	saode xiaoer manwu pao.
一雙栗子，一雙棗。	Yi shuang lizi, yi shuang zao,
一雙丫頭，一雙小。	yi shuang yatou, yi shuang xiao.

Metu na západ, metu na východ,
325 očekávám rozverných synáčků příchod.
Kaštanů a datlí pár,
mít děti to je dar.

Poté se na postel vysype mísa s cennostmi, a přitom se opět recituje:

東一輪, 西一輪 Dong yi lun, xi yi lun,
330 丫頭小子一大群. yatou xiaozi yi da qun.

Jeden kruh východně, jeden kruh západně,
holčiček a chlapečků ať je hodně.

Kang má teplejší a studenější část. Tento motiv se často objevuje v lidové slovesnosti v severovýchodní Číně. V jedné lidové písni pocházející z Haichengu (Liaoning) se zpívá:

335 炕炕炕, Kang, kang, kang,
老倆口子爭熱炕, lao lia kouzi zheng rekang.
老頭說: 『我今晚就要睡炕頭。』 Laotou shuo: „Wo jin wan jiu yao shui kangtou.“
老婆說: 『我就叫你睡不上。』 Laopo shuo: „Wo jiu jiao ni shui bushang.“
老頭說: 那是我摟的柴禾。 Laotou shuo: „Na shi wo lou de chaihe.“
340 老婆說: 那還是我燒的炕。 Laopo shuo: „Na haishi wo shao de kang.“
當家的掄起巴掌,
 Dangjia de lunqi bazhang,
老太太操起擀面杖。
 lao taitai caoqi ganmian zhang,
七登眶當造了一夜天亮。
 qideng kuangdang zao le yi ye dao tianliang,
熱呼呼的炕頭誰也沒存上。
 rehu hu de kangtou shui ye mei cunshang,
345 你說窩囊不窩囊。
 ni shuo wonang bu wonang.

Kang, kang, kang,

hádá se pár o teplý kang.

Muž křičí: „Dnes to budu já, já budu spát vepředu!“

Žena na to: „Oka ani nezamhouříš, uvidíš, co dovedu!“

350 „Ale já do lesa šel, nasbíral dříví na zatopení.“

„Já v kangu zatopila, nebýt mě, tak teplo není.“

Pán domu mávne rukou, napřáhne se k pohlavku,

žena máchne válečkem, muž dostane ťafku.

Plesk a třesk celou noc až do svítání,

355 teploučké čelo kangu nebylo ani jednomu k mání.

Hlupáci se hádali o kangu místo spaní.

Odlišení teplé a studené strany kangu má mnoho praktických, dokonce zdravotních aspektů, které zde však blíže nerozvádím. Vyjadřuje také dichotomii pohlaví a generací na kangu:

360 teplá strana je vyhrazena pro starší generaci a muže (to je vidět obzvláště při reprezentačních událostech), studenější strana je vyhrazena naopak pro mladší generaci a ženy. Rohož a stolek kangu jsou svou podobou a využitím zmenšenou verzí kangu. To lze vidět především na zasedacím pořádku u kangu při jídle nebo slavnostech.

Kang, rohož a stolek jsou mužskou záležitostí. Kang staví muži. Pletení rohoží je také věcí muže. Svatební rohož zhotovuje rodina ženicha, stejně tak i stolek. Dříve se porod odehrával

365 na kangu. Před porodem se ovšem rohož srolovala na stranu a na kang se rozprostřela sláma.

Truhly, které se nacházejí vždy na studenější straně kangu, patří ženě. Jsou součástí jejího

věna. V tomhle ohledu jsou truhly tedy spojovány s otcovskou linií nevěsty. Ve svatebních písničkách se zpívá o tom, jak otec staví své dceři nábytek. Mezi ženské záležitosti dále patří

370 závěsy a lůžkoviny. Ty jsou uloženy – také z čistě praktických důvodů – na studenější straně kangu, tedy na ženské straně. Čištění lůžkovin, péče o ně a jejich celková údržba spadá také mezi povinnosti žen. Každý večer se tak symbolicky opakuje tentýž scénář: muž připraví kang, žena zase lůžkoviny.

Kang slouží jako užitná plocha, jako *atelier domestique* (Lemoine, 1978), místo porodu a následně místo, kde tráví matka šestinedělí. Přes den se pak mění ve školku. Je to ženský

375 prostor a jeho údržba a péče o něj je zodpovědností žen. *Kang shang yi ba jianzi, dixia yi ba chanzi* 炕上一把剪子, 底下一把鏟子 (na kangu nůžky, na podlaze lopatka na popel) – říká

jedno pořekadlo v Jilinu o dovednostech žen. Kang jakožto pracovní plocha žen podléhá neustálým sezonním změnám – líhnou se na něm kachní vejce, chovají se na něm bourci morušovní, kyne na něm těsto, suší se na něm zvlhlé obilí a krmí se na něm mlád'ata.

380 Přes den je tedy kang místem žen. Muži, kteří během dne na kangu leží, jsou buď nemocní nebo jsou – jak přísloví praví – poměrně líní. Ženám přísluší určité místo vždy dle jejich postavení. Často se setkáváme s tím, že stará žena sedí na kangu, její dcera sedí na kraji a snacha stojí u kangu připravená něco podat, donést či něco zařídit. Tato hierarchie se odráží

taktéž v rozdělení míst na spaní na kangu nebo také, jak jsme již viděli, v takových malých
385 detailech jako je právě „oko tchyně“.

Materiální podmínky kangu jsou přirozenou součástí každodenního dění a jeho procesů
natolik, že ovlivňují zcela přirozeně sociální prostor a vztahy v něm.

Tyto spojitosti může člověk jako pozorovatel rozpoznat až tehdy, když se je naučí vnímat.
Spisovatelé se často ve svých knihách věnují těmto maličkostem – to lze vidět i
390 v následujícím úryvku z románu *Baofeng zhouyu* 暴风骤雨 (Bouře) od Zhou Libo
(1948/1948):

Když Li Chang navštívil svou švagrovou Bai, aby ji po velké manželské hádce přiměl
k ústupkům, dostalo se mu chladného přivítání. Bai si sama sedla do teplého čela kangu a
pokračovala v domácích pracích, aniž by mu věnovala přílišnou pozornost. Švagr se s nevolí
395 uvelebil na severní straně kangu a sám si ubalil cigaretu.

Hua Yongxi navštívil vdovu Zhao se skrytým úmyslem požádat ji o ruku. Chvilí rozpačitě
tlachal a poté dostal nápad. „Měnila jsi už kang?“ zeptal se. „Ještě ne, vždyť nemám nikoho,
kdo by mi ho vyměnil,“ odpověděla vdova a se skloněnou hlavou šila dál deku. Hua Yongxi se
400 nabídl, že jí kang vyspraví. Když k ní přišel, aby odvedl slíbenou práci, bavili se už o tom, jak
bude nejlepší, když se kamna spojí a tím se ušetří palivo v zimě. Vdova Zhao ušila novou
bílou deku se zářivě červeným vrškem. Aby se deka neušpinila, přetáhla přes ni starou látku.
Když byla kamna už propojena, starou látku sundala a odhalila temně červený vršek. (Autorka
shrнула děj svými slovy.)

Důležitost kangu pro výzkum materiální kultury Číny si uvědomíme tehdy, podíváme-li se na
405 kang v jeho širším kontextu, v rámci historie osidlování severní a severovýchodní Číny, jako
nedílnou součást etnických tradic, v rámci jeho vzniku a historie či v kontextu kultury sezení
a spaní v Číně.

Na venkově v severovýchodní Číně se dodnes kang používá běžně. Chanské etnikum žijící na
severovýchodě pochází ze severních provincií. Jejich imigrace proběhla relativně nedávno –
410 mnoho oblastí Mandžuska byly osídleny až po polovině 19. století. Proto zde neexistuje
původní materiální kultura každodenního života. V průběhu různých (dosud málo
probádaných) akulturačních procesů se vyvinula materiální kultura Chanů na severovýchodě a
v mnoha ohledech došlo i jejímu rozšíření. Spojuje rysy materiální kultury z oblasti původu
(v závislosti, o jaký region se jedná) s rysy mandžuského a tunguzského obyvatelstva či
415 mongolského autochtonního obyvatelstva na severovýchodě Číny nebo s rysy kultur jiných

přistěhovalců jako jsou Korejci, Rusové či Japonci. Z kangu a jeho vybavení lze stále vyčíst národnost toho, kdo jej obývá – zda se jedná o Chany, Nanajce, Manžuje, Sipoy, Korejce, Kyrgyzy, Dahury, usedlé Mongoly, Chueje, usedlé Oroče nebo Evenky. U mandžuského a tunguzského obyvatelstva se například nachází nad západním kangem posvátné prkno s postavičkami předků.

Když mělo v místnosti dojít k porodu, byli u Mandžůů předkové zahaleni nebo byli „vyzváni k odchodu“. Žena – a to především po dobu menstruace – nesměla sedět na západní straně kangu a stejně tak tam nesměl sedět muž, který měl příkrývku hlavy vyrobenou ze psí kožešiny.

K zamyšlení jsou ještě další dva podstatné aspekty kangu – jeho historie a kulturně historická hodnota.

Kang se vyskytuje na severovýchodě již dlouho. Také v Koreji má dlouhou tradici, a to ve formě podlahového topení zvaného *ondol*. Ovšem otázka oblasti původu kangu je však dosud sporná. Badatelé se rozdělili na dva tábory. Zatímco jedni se domnívají, že se kang používá v severní Číně již minimálně od 2. století před naším letopočtem, druzí zase tvrdí, že se kang vyskytoval jako charakteristický prvek v raných kulturách na severovýchodě. Archeologové často vychází z vývoje od království Kogurjō (37 př.n.l. – 668 n.l.) přes Parhe (698–926) až po Kitany (říše Liao, 907–1125), kteří údajně kang přinesli do severní Číny.

Pozorujeme-li použití kangu na pozadí vývoje kultury sezení a spaní v Číně, zjistíme, že v severní a severovýchodní Číně hrál téměř ústřední roli. Bydlení na podlaze, respektive na podlaze s rohožemi, které bylo v Číně rozšířené až do 11. století, bylo spojené s odpovídajícím držením těla, vybavením a nábytkem. Většina autorů vnímá například rohož na kangu (*kangxi* 炕席) jako pokračování používání rohoží na zem během čínského starověku, jež bylo spjato s mnoha pravidly. A jak by vypadal takový přechod od kultury bydlení na zemi ke kultuře sezení u stolu? O tom píše Amos Rapoport:

...odpadla by nutnost zouvání bot, která je právě důsledkem používání rohoží. Zmizely by tak i speciální kryté prostory (verandy), kde se boty zouvají a uschovávají. Dále by byla také eliminována potřeba lehce snímatelných bot nebo potřeba speciální podlahy. Jiný způsob sezení by ovlivnil postoj, držení těla, ošacení, charakter a tvar všeho dalšího nábytku, použití kredencí, skříní na oblečení, zrcadel, lamp a obrazů. Židle by změnila také výšku, ve které se sedí, a tudíž by ovlivnila i umístění oken a typ zahrad.“ (Rapoport, 1969)

Od té doby, co existuje kang, se vyskytují v Číně dva způsoby držení těla – držení těla při sezení na zemi a držení těla při sezení na židli. V regionech Shandongu a severovýchodní Číny, kde je kang (i v modernějším provedení) ještě běžnou součástí domácnosti, je dodnes
450 patrné, že se s kangem udržely i gesta a zvláštnosti vybavení obydlí (botníky před kangem, vstupování na rohož kangu bez bot, sed s pokrčenými koleny nebo v tureckém sedu, truhly u kangu). Také sezení vně domu v podřepu, na zemi, na taburetech a stoličkách u nízkých stolků je velmi časté. Proces přechodu od „života na kangu“ k „životu u stolu“ v severní a severovýchodní Číně stále probíhá, a to i na venkově, kde lidé přešli již od kangu k postelím
455 s kovovým rámem. V následující scéně se pokusím objasnit, jak tento přechod probíhá. V létě roku 1997 jsem byla pozvaná na oběd do jedné bohaté rolnické rodiny, která žila ve vesnici Fengjia ve východním Shandongu. Moderní novostavba se čtyřmi pokoji byla vybavena zářivě červenou postelí s baldachýnem pro hosty v hlavním pokoji, nízkou pohovkou se stejně nízkým skleněným stolem, vysokým šantungským betonovým kangem
460 rodičů ve druhém pokoji a postelemi s kovovým rámem v pokoji obou dcer. Oběd se konal na zemi mezi vším tím nábytkem. Nalevo byla postel pro hosty, vpravo kang a mezi nimi zakrytá deska stolu na podstavci, u které hosté seděli na 20 cm vysokých taburetech. Ženy z této domácnosti seděly, respektive spíše dřepěly, odděleně na nízké pohovce.

Dokumentace a výzkum materiální kultury Číny zůstává naléhavým úkolem badatelů.
465 Současná situace je taková, že nejdříve musíme zdokumentovat mnoho detailů v jejich dnešní podobě, abychom mohli později zrekonstruovat jejich vznik s pomocí dostupné literatury či objektů z muzeích a vykopávek. Toto se týká především aspektů, které nejsou bezprostředně vidět – technologie, gesta, sociální a symbolické funkce. V době, kdy se každodenní život v ČLR rapidně mění a bezpočet nového spotřebního zboží si hledá specificky čínským
470 způsobem cestu do tradičního stylu života, můžeme jenom doufat, že se v budoucnu systemický výzkum materiální kultury každodenního života stane důležitým a také atraktivním výzkumným polem sinologie a etnologie. Jak si například vysvětlíte, že pokladní v mnoha bankách a obchodech v Číně používají ještě abakus k ověření si výsledku elektronické kalkulačky?

475 Domnívám se, že důležitým předpokladem pro rekonstrukci každodenního života v Číně je zbystrění zraku při našem zkoumání souvislostí materiální kultury. Prvním krokem by bylo zavedení úvodního kurzu k problematice materiální kultury Číny do učebních plánů sinologických institucí a do osnov východoasijských seminářů na německých univerzitách. V jiných zemích toto již patří k povinným předmětům.

480 Dovolte mi tuto přednášku ukončit citací z knihy „Kritika každodenního života“ (v německém překladu „Kritik des Alltagslebens“, 1958/1961) od H. Lefebvra:

„Kolikrát se každý z nás šel ‚projít‘ na francouzská pole, aniž by kterak mohl rozkódovat lidskou krajinu, kterou pozoroval. Dívali jsme se kolem sebe a naše oko bylo okem neznalých estétů, kteří zaměňují lidmi vytvořené útvary za ty přírodní, kteří výsledek lidské činnosti –
485 tvář, kterou staletí práce dala naší zemi – vnímají stejně jako moře nebo nebe, v nichž je každá lidská stopa smazána. Nebyli jsme schopni vidět tuto tak blízkou a rozsáhlou skutečnost ani její formy jako výsledek tvůrčí práce. Tak jako lidé prchající z města, tak jako vykořenění intelektuálové, kteří bloudí francouzskými poli, aby našli rozptýlení, díváme se kolem sebe, a přesto nejsme schopni vidět. Spokojíme se s nejasným kompromisem mezi estetickou
490 podívanou a poznáním. Cítíme se tak silně, tak konkrétně, když nás zaujme ptačí let, bučení krávy či pastýřův zpěv. Ale to lidské na našem okolí nám uniká. Nejsme sto vidět, tam kde to je, totiž v těch nejprostších, nám nejznámějších a nejvíce každodenních věcech – v podobě polí, pluhů. Hledáme ‚to lidské‘ příliš daleko nebo příliš ‚hluboko‘, v oblacích a záhadách, přitom to na nás číhá všude a ze všech stran nás to obklopuje. Nenajdeme to v mýtech, a
495 přesto je to opředené řadou legend, vyprávění, písní, básní a tanců... Musíme jenom otevřít oči a nechat za sebou stín metafyziky a falešné hlubiny ‚niterního‘ života, abychom objevili nezměrný obsah těch nejprostších úkazů každodenního života. ‚Co je známé, není poznané,‘ řekl Hegel. Půjdeme-li ještě o krok dále a řekneme, že v tom nám nejznámějším je nejvíce nepoznaného (ne záhadného), že tento bohatý obsah života ještě uniká našemu
500 vědomí, které je prázdné, protože se spokojí s formami čistého rozumu; které podléhá zmatku falešného obsahu, protože je podporováno mýty a iluzorní poezií.“ (Lefebvre, 1958-1961/1987)

Bibliografie

APPADURAI, Arjun, ed. *The Social Life of Things. Commodities in Cultural Perspective*. New York, 1986.

BRAUDEL, Fernand. *Sozialgeschichte des 15.-18. Jahrhunderts. Der Alltag*. Přeložili Sieglinde SUMMERER, Gerda KURZ, Günter SEIB. Mnichov, 1990.

BRAY, Francesca. »Frauenwerk und Frauenwert. Technologie im vormodernen China.« In: *das neue China*. Přeložila Renata Franke. [Berlín] 1995.3, s. 24-27.

BRAY, Francesca. »Qu'est-ce qu'un texte technique? Reflexions a propos de la Chine et des Andes.« In: *Techniques et cultures*, [Paříž] 1997, s. 1-25.

- BRAY, Francesca. *Technology and Gender: Fabrics of Power in Late Imperial China*. Berkeley, 1997.
- DING, Shiliang 丁世良 a Zhao FANG 赵放. *Zhongguo difang zhi minsu ziliao huibian, Dongbei Juan* 中国地方志民俗资料汇编. 东北卷 (Kompilace čínských místních kronik a folklórních materiálů, svazek Severovýchod). Peking, 1989.
- DING, Shiliang 丁世良 a Zhao FANG 赵放. *Zhongguo difang zhi minsu ziliao huibian, Huabei Juan* 中国地方志民俗资料汇编. 华北卷 (Kompilace čínských místních kronik a folklórních materiálů, svazek severní Čína). Peking, 1989.
- DING, Shiliang 丁世良 a Zhao FANG 赵放. *Zhongguo difang zhi minsu ziliao huibian, Huabei Juan, Shang zhong xia san ce* 中国地方志民俗资料汇编. 华东卷, 上中下三册. (Kompilace čínských místních kronik a folklórních materiálů, svazek Severovýchod, svazek I, II, III). Peking, 1995.
- FITZGERALD, C. P. *Barbarian Beds. The Origin of the Chair in China*. Londýn, 1965.
- FLITSCH, Mareile. *Der Ginsengkomplex in den Erzähltraditionen des Jiliner Changbai-Gebietes*. Frankfurt n. M., 1994.
- FLITSCH, Mareile. »The Suobo Staff in Custom and Tale. Ginseng Seekers' Material Culture in Jilin Han Folk Literature«. In: *Technique et Culture* 29. 1997, s. 41-65.
- FLITSCH, Mareile. »Yi 衣 shi 食 zhu 住 xing 行 und qiyong 器用, fünf Grundbedürfnisse des Menschen. Die fengsu-Abteilungen der Lokalchroniken Nordost-Chinas und ihre Darstellung materieller Kultur.« In: *BJOAF*22, 1998. Bochum, 1999.
- FLITSCH, Mareile, Erling VON MENDE a Thomas THILO, ed. »Traditional Material Culture in North- and Northeast China.« Contributions to the Conference »North China's Peasant Culture. Aspects of Traditional Material Culture and its Change in the Course of the Process of Acculturation.« 5.-9. February 1994, Berlin-Glienicke. Berlín, 1999.
- HAN Xuefeng 韩雪峰. *Hong gaoliang: Liaobei xisu* 红高粱: 辽北习俗 (Červený čirok: zvyky v severním Liaoningu). Shenyang, 1995.
- HERSKOVITS, Melville J. *Cultural Anthropology*. New York, 1963.
- HOMMEL, Rudolph P. *China at Work. An Illustrated Record of the Primitive Industries of China's Masses, Whose Life is Toil, and Thus an Account of Chinese Civilization*. 1. vyd. N.Y. 1937. Cambridge, Mass., 1969.
- INGOLD, Tim. *Companion Encyclopedia of Anthropology*. Londýn, 1994.

- KNAPP, Ronald G. *China's Vernacular Architecture. House Form and Culture*. Honolulu, 1989.
- KÖRNER, Brunhild. *Die religiöse Welt der Bäuerin in Nordchina*. Reports from the Scientific Expedition to the North-Western Provinces of China under the Leadership of Dr. Sven Hedin, Publication 43. Stockholm, 1959.
- KOPYTOFF, Igor. »The Cultural Biography of Things: Commoditization as Process.« In: A. Appadurai, ed. 1986, s. 64-91.
- KUCZYNSKI, Jürgen. *Geschichte des Alltags des Deutschen Volkes. 1600 bis 1945*. Studien 1-5. Kolín n. R., 1983.
- LEFEBVRE, Henri. *Kritik des Alltagslebens. Grundrisse einer Soziologie der Alltäglichkeit*. 1. vyd. I/1958, II/1961. Přeložili Burkhard Kroeber a Karl Held. Frankfurt n. M., 1987.
- LEMOINE, Jacques. »L'Asie Orientale (Les Chinois Han – Les ethnies non Han de la Chine - Les Japonnais- Les Ainou)«. In: *Ethnologie Régionale II. Asie-Amérique-Mascareignes. Encyclopédie de la Pleiade*. Paříž, 1978, s. 425-995.
- LEROI-GOURHAN, Andre. *Milieu et techniques*. 1. vyd. 1945. Paříž, 1973.
- LIU, Hongwei 柳红伟. »Shandong minju zhong de kang« 山东民居中的炕 (Kang v domech v Shandongu). In: *MSYJ* 1995.3 (35), s. 64-66.
- PAUL-LEVY, Françoise a Marion SÉGAUD. *Anthropologie de l'espace*. Paříž, 1983.
- RAPOPORT, Amos. *House Form and Culture*. Englewood Cliffs, 1969.
- RAPOPORT, Amos. »Spatial Organization and the Built Environment«. In: *Tim Ingold*, ed. 1994, s. 460-502.
- RAWSKI, Evelyn S. *The Last Emperors. A Social History of Qing Imperial Institutions*. Londýn, 1998.
- RUITENBEEK, Klaas. *Carpentry and Building in Late Imperial China. A Study of the Fifteenth-Century Carpenter's Manual*. Lu Ban Jing. Sinica Leidensia Vol. XXIII. New York, 1993.
- SHAN, Man 山曼 a LI Wanpeng 李万鹏 a JIANG Wenhua 姜文华 YE Tao 叶涛 a WANG Dianji 王殿基. *Shandong minsu* 山东民俗 (Šantungský folklór). 1. vyd. 1988. Ji'nan, 1990.
- STARIKOV, V.S. *Die materielle Kultur der Chinesen in den Nordost-Provinzen der VR China*. Přeložil Rainer Schwarz, 1967. Berlin, 1991, s. 448.
- SUN, Shaoxian 孙绍先. *Liaoning nongcun funü de chuantong fengong* 辽宁农村妇女的传统分工 (Tradiční dělba práce žen na venkově v Liaoningu). 1991.

SUN, Shaoxian. »Traditionen der Bäuerinnen in Liaoning: Die Arbeitsteilung.« In: *das neue China*. Přeložila Michaela Weigele. [Berlín] 1995, s. 22-24.

WAN, Yi 万依. *Gugong cidian* 故宫词典 (Slovník zakázaného města). Šanghaj, 1996.

XIAO, Cai 晓蔡. »Yanghuo haizi diaoqilai« 养活孩子吊起来 (Zavěšování dětí [na váhu] během jejich výchovy). In: *Minsu*. [Peking] 1997. s. 16-18.

XIAO, Hong. 萧红 *Sheng si chang* 生死场 (Místo života a smrti). 1. vyd. 1935. Charbin, 1980.

ZHANG, Yuhuan 张驭寰. *Jilin minju* 吉林民居 (Lidové domy v Jilinu). Peking, 1985.

ZHOU, Libo 周立波. *Orkan*. Peking, 1979.

ZHOU, Libo 周立波. *Baofeng zhoyu* 暴风骤雨 (Der Orkan). 1. vyd. 1948 (1. část), 1949 (2. část). Peking, 1996.

ZHUANG Fulin 庄福林 a ZHANG Ruichang 张瑞昌. *Zhongguo wenhua yuanliu shouce* 中国文化源流手册 (Příručka původu čínské kultury). Changchun, 1990.

3. Komentář

Tato kapitola je rozdělena na tři hlavní části – překladatelská analýza originálu, překladatelské problémy a překladatelské postupy, posuny a výrazové změny. Každá tato část se pak skládá z dalších dílčích částí.

1.1 Překladatelská analýza originálu

V této části se věnuji překladatelské analýze textu podle Christine Nordové. Ta ve svém díle „Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse“ mimo jiné pojednává o faktorech, které ovlivňují text. Tyto faktory rozdělila do dvou kategorií – na vnětextové faktory a vnitrotextové faktory. Mezi vnětextové faktory patří:

- vysílatel,
- záměr vysílatele,
- adresát,
- místo,
- čas,
- médium,
- motiv.

Mezi vnitrotextové faktory patří:

- téma,
- obsah,
- presupozice,
- výstavba,
- neverbální prvky,
- suprasegmentální prvky,
- lexikum,
- syntax.

Na základě těchto faktorů analyzuji výchozí text. Řídím se takzvanou top-down metodou a postupuji nejdříve od vnětextových faktorů až po vnitrotextové faktory.

Pro funkční zařazení textu používám poznatky Romana Jakobsona. Z hlediska stylistického zařazení se řídím publikací „Stylistika současné češtiny“ (1997) od Marie Čechové a „Česká stylistika“ (1992) od Josefa Václava Bečky a Ondřeje Šmerdy.

1.1.1 Vnětextové faktory

Vysílatel a autor

Tento text je součástí sbírky příspěvků ze symposia sinologů, které roku 1998 uspořádala Univerzita Marburg. Autorkou tohoto svazku je Monika Übelhör, která je spolu s Univerzitou Marburg zároveň vysílatelem. Samotný text má ovšem jiného autora – etnoložku a sinoložku Mareile Flitschovou. Flitschová se narodila roku 1960 v Mnichově. Studovala hned na několika univerzitách po celém světě – v Münsteru, v Paříži, v Šen-jangu či v Berlíně. Roku 2001 se habilitovala se svou prací „Der Kang: eine Studie zur materiellen Alltagskultur bäuerlicher Gehöfte in der Manjurei“.¹ Zabývá se tématy jako jsou například materiální kultura, kulinářství, dějiny vědění, dějiny vědy nebo lidová slovesnost.²

Jelikož se jedná o odborný text, vychází Flitschová i z poznatků jiných autorů. V textu tak můžeme najít řadu citací. Na konci se pak nachází celý bibliografický přehled.

Příjemce a intence

Pravděpodobným čtenářem tohoto textu je člověk, který se pohybuje v oblasti sinologie, etnologie, kulturní a sociální antropologie nebo se zabývá problematikou žen ve společnosti. Jedná se o odborný text, tudíž můžeme usuzovat, že čtenář bude pravděpodobně pocházet z akademického prostředí. Může se tak jednat převážně o pedagogy na univerzitách či studenty.

Zabýváme-li se intencí tohoto textu, je nutné podotknout, že původním publikem pro tuto přednášku byli účastníci symposia, jehož hlavním účelem byla diskuse na téma postavení žen v Číně a prohloubení zájmu o toto téma.³ Poté, co se jednotlivé příspěvky a přednášky převedly do psané formy, změnil se tím nejen příjemce, ale také částečně intence textu. Vedle vyvolání diskuse a snahy o prohloubení zájmu o toto téma se stala dominantní funkce referenční. Čtenáři, kteří se symposia neúčastnili, budou mít pravděpodobně mnohem menší

¹ https://de.wikipedia.org/wiki/Mareile_Flitsch

² https://www.musethno.uzh.ch/de/Ueber_uns/mitarbeitende/mareile-flitsch.html

³ <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/15288/1/chinesische%20frauen.pdf>

přehled v této problematice nebo nebudou mít dokonce žádný přehled. Proto bude pro ně velká část informací nová.

Místo, čas a médium

Symposium, ze kterého příspěvek pochází, se konalo 6. a 7. listopadu 1998 na Univerzitě Marburg. V tištěné formě vyšel příspěvek až v roce 1999, rovněž v Marburgu. Text je tedy starý více jak 20 let, a tudíž bylo třeba při překladu občasně použít aktualizaci.

Autorka psala výchozí text pro německé čtenáře. Proto, když používá výrazy jako například „zdejší“ (In der hiesigen Ethnologie), myslí tím „zdejší“ v Německu. Tyto výrazy musí být v překladu opět nahrazeny s ohledem na čtenáře cílového textu.

Médium je faktor zahrnující veškeré prostředky, kterými se text dostává k adresátovi. Podle Nordové sem však kromě rozlišení mezi psanou a mluvenou komunikací spadá též míra explicitnosti, uspořádání obsahu, koheze nebo využití nonverbálních prvků.⁴ Co se samotného média týče, jedná se v tomto případě o psanou komunikaci ve formě tištěné knihy či v digitalizované podobě.

Motiv

Faktor „motivů“ zahrnuje důvod vzniku textu a příležitost, pro kterou byl text vytvořen.⁵ Monika Übelhör píše v úvodu sbírky příspěvků ke druhému sympoziu roku 1999 následující:

„[...] I přes spíše experimentální charakter našeho setkání jsme byli všichni jednomyslně toho názoru, že by se výsledky této konference měly publikovat, protože příspěvky obsahovaly mnoho pozoruhodných individuálních poznatků, které vyšly najevo díky trpělivé výzkumné práci ...“⁶

Toto nám podhaluje i motiv vydání první sbírky. Byla to snaha zdokumentovat příspěvky, které během sympozia zazněly.

Žánrově-stylistické zařazení a funkce text

Text se ze stylistického hlediska řadí mezi odborné texty. Zajímavostí je, že se původně jednalo o přednášku (tedy mluvený komunikát), která byla později převedena do psané

⁴ NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen*. Theoretische Grundlage, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse. 4. upr. vyd. Tübingen: Julius Groos Verlag Tübingen, 2009. s. 62

⁵ Ibid. str. 74

⁶ <http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/15288/1/chinesische%20frauen.pdf>

podoby. Text však neneser prvky mluveného projevu. Jako příklad bych uvedla větší výskyt souvětí než vět jednoduchých.

V publikaci „Česká stylistika“ (1995) je odborný styl popsán následovně: „Ve stylu odborném je forma přesným vyjádřením přesně koncipovaných myšlenek. Výraz je zcela zaměřen na působení intelektuální, expresivnost je značně potlačena. Je využito prostředků jednoznačnosti a přesnosti výrazu, zvláště odborné terminologie. Je plně objektivní. Užití prostředků jiných stylů je minimální... Vcelku se do značné míry rozlišuje styl projevů věd exaktních a styl projevů věd společenských. Ve vědách exaktních se vědecké důkazy mohou vyvozovat řízenými experimenty a potvrzovat opakovanými experimenty kontrolními. Ve vědách společenských užití experimentů je velmi omezeno, vědecká generalizace je tím značně ztížena, prakticky se omezuje na rozbor empirické zkušenosti s podporou statistických šetření...Místo objektivního důkazu nastupuje hodnocení, které však nevylučuje určitou subjektivitu závěru.“⁷

Z této definice můžeme vidět, že i v rámci odborných textů můžeme mezi texty najít velké rozdíly. Překládaný text pojednává o tématu z oblasti sinologie, etnologie, sociální a kulturní antropologie a sociologie. Jedná se tedy o vědy společenské, a tak se v textu objevují náznaky subjektivity.

Dalšími typickými znaky je použití různých druhů písma (kurzívy, polotučného písma) nebo doplnění textu ilustracemi a schématy. Text je opatřen připomínkami a vysvětlivkami ve formě poznámek pod čarou nebo za textem. Na konci se pak nachází seznam použité literatury.⁸

Funkcemi jazyka se zabýval Karl Bühler, který vytvořil model jazykového znaku a vytyčil tři jazykové funkce – expresivní, apelovou a odrazovou. Roman Jakobson pak tento model dále rozšířil a připojil funkci metajazykovou, fatickou a poetickou.⁹

V tomto textu převládá funkce referenční (odrazová), což znamená, že se autorka snaží čtenáři zprostředkovat nové informace. Zároveň zde máme ale i podíl funkce expresivní, jelikož se v textu nachází i výpovědi subjektivního charakteru.

⁷ BEČKA, Josef Václav a Ondřej ŠMERDA. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992, s. 32. ISBN 80-200-0020-8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f5d62280-d01c-11e3-85ae-001018b5eb5c>,

⁸ Ibid. str. 418

⁹ <https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE%20JAZYKA>

1.1.2 Vnitrotextové faktory

Téma, obsah a výstavba

Publikace „Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion“ sestává celkově z 9 příspěvků různých autorů. Tyto příspěvky jsou rozděleny do kapitol tak, že se každý příspěvek rovná jedné kapitole. Ústředním tématem celé publikace je – jak název napovídá – život žen v tradiční čínské společnosti a možnosti jeho rekonstrukce. Jelikož nemám přístup k celé publikaci, a tudíž ani k většině ostatních příspěvků z této publikace, můžu jejich přesný obsah odhadovat pouze na základě názvů těchto příspěvků. Dle názvů však můžu říct, že se příspěvky týkaly jevů z různých časových období. Jsou zde uvedeny letopočty jako například 1162 až 1232, 1084 až 1155 nebo 1740 až 1796. Postavení žen, o kterých autoři pojednávají, se pohybuje od selek přes generálky až po císařovny.

Text Mareile Flitschové se i se seznamem literatury a obrazovou přílohou rozkládá na stranách 182 až 210. Text není dále členěn do podkapitol a je formálně členěn jen do odstavců. O další „členění“ se pak částečně stará obrazová příloha či úryvky z jiných textů, které jsou odsazeny a psány menším písmem. Dle mého názoru je poměrně velkým nedostatkem, že text není rozdělen do podkapitol, jelikož se v něm vyskytuje několik podtémat, která potom příliš splývají a znesnadňují tak orientaci v textu. Dále se v textu vyskytuje několik poznámek pod čarou, které jsem se rozhodla vynechat, protože nejsou pro překlad esenciální a díky jejich vynechání se mi podařilo cílový text zkrátit.

Co se témat týče, zabývá se Flitschová v úvodu možnostmi rekonstrukce materiální kultury každodenního života žen. Poté tyto informace dává do kontextu s některými výsledky svého výzkumu, který probíhal v rámci její habilitační práce „Haus und Hof in der Manjurei“. Pojednává především o fenoménu „kang“ a propojuje ho s tematikou života žen a materiální kultury. Zabývá se například tím, odkud kang pochází, jak je stavěn, jaké činnosti na něm vykonávají ženy, proč je pro ženy tak důležitým místem, jaké tradice jsou s ním spojené atd. Výzkum se nevztahuje na celou Čínu, nýbrž pouze na venkovské oblasti severní a severovýchodní Číny.

Presupozice

Jak bylo řečeno už v předešlých odstavcích, jedná se o text odborný. To znamená, že množství presupozic, které text obsahuje, je větší. Jeden z předpokladů pro úplné porozumění textu je znalost čínského jazyka, tradičních čínských znaků a pchinjinu. Čtenář se však obejde

i bez těchto znalostí, a to díky překladu čínsky psaných úryvků. Dalším předpokladem je základní znalost čínských reálií. Například u spojení „24. dne posledního měsíce dle rolnického kalendáře“ (v originále: am 24. Tag des letzten Monats nach dem Bauernkalender) je třeba vědět, že se v Číně používá lunisolární kalendář, v čínském prostředí nazývaný také lunární či rolnický (oproti solárnímu kalendáři používanému ve většině zemích).

Ačkoliv není nutné znát čínský jazyk, je nutné znát anglický jazyk. Autorka totiž používá mnoho úryvků, které jsou psané v originále anglicky a neposkytuje čtenáři překlad. Některé tyto úryvky jsem vynechala. Ty, které byly pro text esenciální, jsem se rozhodla přeložit, abych čtenáři usnadnila porozumění.

Jelikož je můj překlad (dle fiktivní zakázky) určen pro studenty magisterského oboru sinologie, není třeba cílový text doplňovat vysvětlivkami či přizpůsobovat překlad jejich znalostem. V případě neznalosti předpokládám, že si čtenáři informace dohledají. Jakožto studentka oboru sinologie můžu potvrdit, že jsem při čtení tohoto textu využila znalosti, které jsem nabyla na hodinách Úvodu do sinologie, Dějin čínské literatury či Dějin Číny. Problém mi však činily některé znaky, a to nejen kvůli mé zatím nižší úrovni znalosti čínštiny, ale také kvůli tomu, že autorka v textu používá tradiční čínské znaky. Tyto čínské znaky se v ČLR již nepoužívají, a proto také nepatří k základním znalostem bakalářského studia sinologie. Ovšem díky znalosti pchinjinu a správných slovníků jsem si dokázala i tyto znaky dohledat a přeložit.

Neverbální a suprasegmentální prvky

Součástí celého článku je několik fotografií a obrázků. Jak jsem již zmiňovala, pomáhají tyto obrazové přílohy členit text a zároveň vyobrazují skutečnosti, které jsou přímo v textu zmiňovány a popisovány.

Co se suprasegmentálních prvků týče, je v textu vidět použití různých velikostí písma i fontů. Autorka pro většinu textu používá font Times New Roman, ale v případě pchinjinu nebo korejského slova „ondol“ používá font Calibri v menší velikosti. U slov psaných pchinjinem se setkáváme s nekonzistencí. U některých slov je v textu pchinjin spolu s čínskými znaky, u některých slov pouze pchinjin. Nevypozorovala jsem ale žádný vzorec, podle kterého by se autorka mohla řídit.

Dále Flitschová používá kurzívu, a to u názvu knih a časopisů, u přeložených příslovích (př. für das Schlafen den Kang benötigt und für das Kleiden die Baumwolle) nebo slov z jiných jazyků (př. Annales, produits d'avant-garde, atelier domestique).

Za zvláštnost ve výchozím textu považuji použití bočních uvozovek. Ty se v němčině sice sporadicky využívají, ovšem normou jsou uvozovky typu 99 66. Navíc zde se jedná o odborný článek, kde se považuje použití jiných uvozovek za chybné.¹⁰ V češtině jsou normou dvojitě uvozovky (typu 99 66), kterými jsem ve svém překladu nahradila všechny boční uvozovky.

Ve výchozím textu se vyskytuje několik delších úryvků jiných autorů, které jsou od zbylého textu odlišené odsazením a menším fontem.

Lexikum

Jak se od odborného stylu očekává, je text psán spisovným jazykem, německy Hochdeutsch nebo také Standardsprache. Jediné odchylky se autorka dopustila u slova „hantieren“, které hodnotí DWDS jako „umgangssprachlich“, tedy hovorový.¹¹ V českém jazyce sice hovorová čeština spadá pod spisovný jazyk, v němčině tomu tak však není.¹² Dalšími hovorovými výrazy byla slova „herumreden“ nebo „Frotzelei“ (v textu chybně psáno Frozzelei), která jsou ovšem součástí úryvku z beletristického textu, a proto je nebudu hodnotit v rámci odborného stylu. V jednom z beletristických úryvků se nacházela také jediná elize textu „war's“, která též spadá do nespisovného jazyka.

V němčině je nejčastějším způsobem slovtvorby kompozice. Nejčastěji se jedná o slova tvořena z dvou členů – dvou slov.¹³ Ve výchozím textu se takových kompozit nacházelo velké množství: Luftzug, Öllampe, Hausherrin, Maueröffnung, Handarbeit, Feldforschung, Technikforscher, Heimatliteratur, Volkszählung a další.

Co se terminologie týče, nenajdeme ve výchozím textu moc slov, která by se dala označit jako odborný termín. Jako příklad lze uvést:

Abacus (VT: 703)

Akkulturationsprozess (VT: 615)

Dichotomie (VT: 522)

¹⁰ <https://www.scribbr.de/wissenschaftliches-schreiben/anfuhrungszeichen/>

¹¹ <https://www.dwds.de/wb/hantieren>

¹² https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps2010/lex_styl/stylist/1STILISTIK-Script2010.pdf?lang=en, str. 27

¹³ https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps12/wortbild/web/pages/02-1_komposition.html

Kang (VT: 4)

Domnívám se, že důvodem, proč se v textu nacházel malý počet termínů, je povaha zkoumané problematiky. Pro popis každodenního života žen na venkově není zřejmě potřeba příliš odborných termínů.

Jednou ze zajímavostí je prolínání němčiny s jinými jazyky v rámci jednoho souvětí:

*S čínštinou: Die mittlere Breite der Liegestatt vom Durchgang bis zum Fenster beträgt fünf bis sechs **chi** (1,86 - 2 m), die mittlere Höhe von 1 **chi** 6 **cun** bis 1 **chi** 8 **cun** (51 - 57,6 cm). (VT: 386)*

S angličtinou: Rekonstruktionen der materiellen Kultur - »the totality of artefacts in a culture; the vast universe of objects used by humankind to cope with the physical world, to facilitate social intercourse, to delight our fancy, to create symbols of meanings« (Herskovits 1963: 119) - konzentrieren sich für China bisher auf die oberen Gesellschaftsschichten. (VT: 56)

*S francouzštinou: Der Kang ist als Nutzfläche, als **atelier domestique** (Lemoine 1978: 506), als Geburtsraum und Wochenbett, tagsüber als Kinderstube, in seiner Ordnung, in der Verantwortlichkeit der Frau, ein weiblicher Ort. (VT: 546)*

U odborných textů by měla být volba výrazových prostředků ve většině případů spíše neutrální.¹⁴ Proto se ani zde spíše nesetkáme s výrazy z řad tropů a figur. V primárním textu se objevuje pouze jeden zástupce figur – řečnická otázka:

Wie ist überhaupt ein Kang gebaut, wie funktioniert er, wie befeuert ihn die Frau und was passiert auf ihm? Wie bettet man sich und wie schläft man? (VT: 351)

V textech sekundárních a jejich překladech nalezneme několik figur, a to hlavně v případě poezie:

Epizeuxis: Der Kang, der Kang, der Kang (VT: 508)

Anafora: Die Rolle rollen, Die Rolle rollen, (VT: 473)

*Přirovnání: Im Winter hocken die Frauen so einfach **wie Kiefernnsamen eng beisammen**, und bei Grossmutter Wang sass der ganze Kang voller Frauen. (VT: 289)*

¹⁴ ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997, s. 154. ISBN 80-85866-21-8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:92830660-fe86-11e3-97de-5ef3fc9ae867>

Syntax

Čechová ve své publikaci „Stylistika současné češtiny“ tvrdí, že není vždy pravda, že odborné texty mají složitou větnou stavbu. Přiznává však, že psané společenskovední texty mají tendenci mít delší věty a větné celky.¹⁵ Ve výchozím textu se skutečně nachází více souvětí nežli vět jednoduchých. Jedná se o souvětí hypotaktická i parataktická. Text na sebe z hlediska koheze a koherence navazuje. Mezi použité prostředky koheze patří například:

*Zájmena: In Bauernhäusern Ost-Shandongs und der Manjurei ist in der Wand über dem Herd häufig eine **Maueröffnung** ausgespart. **Sie** befindet sich in Augenhöhe [...]*
(VT: 1)

*Spojky: [...] konzentrieren sich für China bisher auf die oberen Gesellschaftsschichten. **Denn** auch dort ist über den Alltag [...]* (VT: 59)

Odborné texty mají sklony k ekonomičnosti. Autoři se snaží o kondenzaci textu pomocí různých prostředků, jako jsou například dějová substantiva či dějová adjektiva. Mezi takové prostředky patří i přechodníky, ty se ovšem již téměř nepoužívají.¹⁶ Ve výchozím textu můžeme najít následující příklady kondenzace textu:

*Příčestí přítomné: Der auf dem Kang **sitzenden** Hausfrau gewährt er [...]* (VT: 4)

*Rozvitý přívlastek: Das **zur Handbewegung gehörige** Verb ist [...]* (VT: 206)

*Nominální konstrukce: [...] dass die **Verwendung ihrer Inhalte** wohl durchdacht sein will [...]* (VT: 90)

Velmi častým syntaktickým jevem je také parenthese:

*In den letzten Jahren wandten sich mit der Entwicklung der Volkskunde – **auch im Zuge der Gründung zahlreicher Volkskundemuseen** – chinesische Wissenschaftler abermals der traditionellen materiellen Kultur (chuantong wuzhi wenhua) der verschiedenen Nationalitäten und Regionen zu.* (VT: 108)

¹⁵ Ibid. str. 155-156

¹⁶ Ibid. str. 156

1.2 Koncepce překladu

1.2.1 Fiktivní zakázka

V této části popisuji hypotetické zadání překladu, které jsem si vymyslela pro účely této bakalářské práce:

Autorka Mareile Flitschová se zúčastnila sjezdu sinologů, který se uskutečnil v Praze minulý rok s cílem propojit sinology napříč Evropou. Každý účastník si měl připravit příspěvek k tématu, kterým se blíže zabývá. Profesorka Flitschová se ve svém příspěvku zabývala každodenním životem Číňanů (ale hlavně žen) v historické oblasti Mandžuska (území dnešních provincií Heilongjiang, Jilin a Liaoning). Po skončení sjezdu mě vedoucí Katedry sinologie požádal o překlad textu „Vor dem „Auge der Schwiegermutter“. Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China“, který blíže pojednává o dané problematice. Text je určen pro studenty magisterského programu sinologie, kterým má přiblížit již výše zmíněnou problematiku každodenního života v Číně.

Pro přepis čínských znaků jsem zvolila typ „pchinjin“, který je standardním typem transkripce používaným při výuce na Katedře sinologie. Výrazy zapsané pchinjinem jsou psány kurzívou.

V textu došlo za účelem zkrácení k několika vynechávkám – například došlo k vynechání poznámek pod čarou či některých úryvků v angličtině, a to na straně 184, 187 nebo na straně 202, kde autorka cituje jiné autory. Tyto vynechávky nijak nenarušují koherenci ani kohezi textu.

1.2.2 Překladatelská metoda

Během překladu jsem se řídila poznatky z publikace „Umění překladu“ od Jiřího Levého. Ten překladatelský proces rozdělil do tří hlavních fází: pochopení předlohy, interpretace předlohy a přestylizování předlohy. V první fázi se má snažit překladatel pochopit dílo na úrovni filologické a na úrovni ideově estetické, a tím se následně dostat k pochopení uměleckých celků. V druhé fázi se pak překladatel musí rozhodnout pro jednu interpretaci díla. V poslední fázi se má překladatel pokusit o umělecky hodnotné přestylizování předlohy.¹⁷

Cíl překladu je reprodukční – tedy nevytváříme nové dílo, nýbrž se snažíme převést původní dílo do jiného jazykového systému. Překlad by měl splňovat tzv. dvojí normu. To je požadavek věrnosti (norma reprodukční) a požadavek krásy (norma uměleckosti).

Požadavkem věrnosti se však nemíní shoda se skutečností, ale vystižení a sdělení skutečnosti.

¹⁷ LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. s. 50-68 ISBN 978-80-87561-15-7.

Zde je důležité i zachování stylu, což ovšem dle Levého není vždy stoprocentně uskutečnitelné. Druhý požadavek pak klade důraz na krásu – na estetickou hodnotu díla. Překladatel by se však neměl snažit opravovat zdánlivé nedostatky autora a překlad přikrašlovat. Výsledkem má být pak tzv. iluzionistický překlad – čtenář má mít pocit, že čte originál.¹⁸

1.3 Typologie překladatelských problémů

V této kapitole se budu věnovat problémům, které jsem během procesu překládání výchozího textu řešila. Tyto problémy jsem si rozdělila do dalších podkapitol podle toho, jaké roviny jazyka se týkají. Jedná se o problémy spojené s lexikem, syntaxí, morfologií, pragmatikou a stylistikou. Jednotlivé jevy popisuji, a také rozebírám, jaká řešení jsem zvolila. Pracovala jsem s publikacemi „Česko-německá srovnávací gramatika“ a „Čeština: řeč a jazyk“. Dále se věnuji specifickým problémům, které jsou spojené s překladem z čínského jazyka. Zde mi byly nápomocné rady pana doktora Andrše, se kterým jsem problémy z oblasti sinologie konzultovala.

1.3.1 Lexikální rovina

Kompozita

Obecně se uvádí, že v němčině se vyskytuje více kompozit než v češtině. V češtině jsou častější adjektivní a substantivní přívlastky namísto německých kompozit složených ze dvou slov.¹⁹ V textu se nacházelo mnoho kompozit, které jsem překládala různými způsoby:

1) genitivní vazba:

Augenhöhe (VT: 2) – *výška očí* (CT: 2)

Luftzug (VT: 7) – *proudění vzduchu* (CT: 5)

Volkszählung (VT: 53) – *sčítání lidu* (CT: 37)

2) předložkový pád:

Arbeitsbereiche (VT: 21) – *děni v domě* (CT: 14)

¹⁸ Ibid. str. 39-84

¹⁹ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia, 2015. s. 426. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2378-0.

3) adjektivní přívlastek:

Öllampe (VT: 9) – petrolejová lampa (CT: 6)

Alltagsleben (VT: 42) – každodenní život (CT: 30)

4) přívlastek rozvitý:

Handarbeitskorb (VT: 316) – koš s potřebami na domácí práce (CT: 203)

Propria

Vlastní jména neboli propria jsou substantiva s funkcí označovat jedince a odlišovat ho od ostatních jedinců.²⁰

Mezi propria patří například atoponyma, fytonyma, zoonyma, toponyma, chrématonyma atp.²¹ V následující části se budu věnovat problematice překladu některých druhů proprií, které se ve výchozím textu vyskytovaly.

Antroponyma

Jména osobní se vyskytovala v textu především v podobě citací. Ačkoliv se jednalo v několika případech o jména ženská, jména jsem nepřechylovala. Ta se podle citační normy ČSN ISO 690 nechávají v původní nepřechýlené podobě. Pokud by však jméno nějaké autorky bylo zmíněno přímo v textu, pak by se dle úzu přechylovat a skloňovat mělo.²² S takovým případem jsem se však v textu nesetkala.

Jména národní, kmenová a obyvatelská

Čechová tato jména chápe jako jména vlastní, která pojmenovávají příslušníky jistého společenství lidí. Může se jednat o příslušníky národů, národností, kmenů atp.²³ Ve výchozím textu se nachází několik názvů čínských etnik. Obtíže spojené s překladem těchto názvů spočívaly především v tom, že každé etnikum se dá nazývat několika jmény. Proto bylo třeba

²⁰ <https://www.czechency.org/slovník/VLASTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>

²¹ <https://www.czechency.org/slovník/VLASTN%C3%8D%20JM%C3%89NA%20%E2%80%93%20T%C5%98%C3%8DD%C4%9A%C3%8D>

²² <http://dev.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/Prechylovani-v-prekladech-ze-stylistickeho-hledisk>

²³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, c1995, s. 54. ISBN 80-85866-12-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a9410fc0-0447-11e4-9806-005056825209>

zjistit, jaké názvy se používají nejčastěji. Četnost jejich použití jsem si ověřila v publikaci „Národy celého světa“ od Václava Hubingera.

[...] Han, Hezhen, Manju, Xibe, Koreaner, Kirgisen, Daur, sesshafte Mongolen, Hui, sedentarisierte Oroqen oder Ewenken. (VT: 622)

[...] Chany, Nanajce, Manžuje, Sipoy, Korejce, Kyrgyzy, Dahury, usedlé Mongoly, Chueje, usedlé Oroče nebo Evenky. (CT: 420)

Toponyma

V textu můžeme najít několik zeměpisných jmen. Jedná se hlavně o jména čínských provincií a obcí. Při překladu jsem se zaměřovala na to, co je normou. U překladu toponym je v rámci sinologických textů možné používat jak přepis pchinjinem, tak českou transkripci. Ve všech ostatních textech se ovšem upřednostňuje česká transkripce, která je pro běžného čtenáře více srozumitelná. Dle hypotetického zadání překladu se v tomto případě jedná o text určený pro studenty sinologie, a proto jsem si mohla vybrat, jakou transkripci využiji. V cílovém textu jsem tak ponechala pchinjin, a to v případě překladu obcí, tak i provincií:

Dle sčítání lidu v roce 1990 v severní a severovýchodní Číně (Shandong, Shanxi, Hebei, Liaoning, Jilin a Heilongjiang) by se mělo jednat o 130 milionů žen. (CT: 39)

Některá toponyma se ovšem ani v rámci sinologických textů nepoužívají v pchinjinu. Jsou to názvy jako například Peking či Mandžusko. Ačkoliv bychom Peking mohli přepsat jako Bejing a Mandžusko jako Manzhou, nejedná se v tomto případě o úzus:

Na statcích ve východním Shandongu a v Mandžusku bývá ve zdi nad plotnou otvor. (CT: 1)

Výrazy z jiných jazyků

Autorka ve svém textu využívá výrazy a úryvky textů v jiných jazycích. Můžeme zde nalézt například výrazy ve francouzštině:

produits d'avant-garde (CT: 198)

atelier domestique (CT: 374)

Ty jsem v cílovém textu ponechala bez překladu, jelikož nijak nebrání porozumění textu a zároveň jsou to slova, jejichž význam se dá jednoduše odvodit.

Kromě výrazů ve francouzštině se zde vyskytují výrazy z čínštiny psané pchinjinem. Jsou to například výrazy „cun“ či „chi“, které jsou specifickými měrnými jednotkami používanými v Číně. V češtině pro ně neexistuje překlad a většinou se pouze transkribují na „cchun“ a „čch“. Jelikož v textu dodržuji přepis pchinjinem, tak jsem tyto výrazy také ponechala v pchinjinu:

[...] die mittlere Höhe von 1 chi 6 cun bis 1 chi 8 cun (51 - 57,6 cm).« (VT: 387)

[...] průměrná výška se pohybuje od 1 chi 6 cun do 1 chi 8 cun (51 – 57,6 cm).“ (CT: 253)

Dále se zde vyskytují četné úryvky textů v anglickém jazyce. Většina z těchto úryvků není pro text esenciální, a proto jsem je vynechala. Některé jsem v cílovém textu ponechala, protože by jejich vypuštění narušovalo kohezi a koherenci textu. Rozhodla jsem se je však přeložit z angličtiny do češtiny, abych usnadnila čtenáři porozumění textu.

... the need to take off shoes, imposed by the use of mats, would disappear, hence also the special covered space - porch or veranda - where they are taken off and left; the need for shoes which are easily taken off would be eliminated, and also the need for special floors. Different postures would affect stance, carriage, costumes, the character and shape of all other furniture, and the use of cupboards, wardrobes, mirrors, lamps, and pictures. The chair would also affect the sitting height, hence changing the placement of windows and the type of garden.« (Rapoport 1969: 63, vgl. FitzGerald 1965: 2-3) (VT: 654)

...odpadla by nutnost zouvání bot, která je právě důsledkem používání rohoží. Zmizely by tak i speciální kryté prostory (verandy), kde se boty zouvají a uschovávají. Dále by byla také eliminována potřeba lehce snímatelných bot nebo potřeba speciální podlahy. Jiný způsob sezení by ovlivnil postoj, držení těla, ošacení, charakter a tvar všeho dalšího nábytku, použití kredencí, skříní na oblečení, zrcadel, lamp a obrazů. Židle by změnila také výšku, ve které se sedí, a tudíž by ovlivnila i umístění oken a typ zahrady.“ (Rapoport, 1969) (CT: 444)

Slovo „kang“

V této podkapitole bych chtěla pojednat zvlášť o slově „kang“, které se v textu objevuje hojně a je jedním z ústředních témat textu. Sama autorka slovo z čínštiny ponechává v pchinjinu a

nepřekládá ho. V textu tento jev objasňuje na několika místech, například i v citaci od Starikova:

„Vyhrívaná lůžka [kangy] se staví po celé délce stěny pokoje. Jejich průměrná délka je jeden zhang (3 – 3,5 m) a více (měříme-li od příčky, která odděluje kuchyni od obytného prostoru, až po západní vnější stěnu). Průměrná šířka lůžka od průchodu až k oknu činí pět až šest chi (1,86 – 2 m), průměrná výška se pohybuje od 1 chi 6 cun do 1 chi 8 cun (51 – 57,6 cm).“ (CT: 250)

Hlavní otázkou při překladu bylo, zda se mám slovo pokusit přeložit do češtiny či nikoliv. Dále jsem také zabývala tím, jaký je úzus překladu tohoto slova. Dohledat českou literaturu, která by o jevu pojednávala, není jednoduché. Proto jsem vycházela z kombinace poznatků, které jsem získala od pana doktora Andrše, z překladu čínského románu „Bouře“ od Džou Li-Poa a z internetového článku pojednávajícím o kangu²⁴. Překlad románu „Bouře“ pochází z roku 1951 a tudíž je poměrně starý. Ovšem i přes to mi napověděl, jak je možné slovo překládat. Překladatelka Berta Krebsová se uchýlila ke spojení českého přepisu „kchang“ a vysvětlivky na konci stránky:

„Kchang, velká nízká pec, na které se spí, ale v zimě tráví i většina dne. Jsou na ní žíněnky, polštáře a nízké stolky na jídlo.“²⁵

V internetovém článku z roku 2010 pak autor David Sehnal, který patří mezi známé české sinology, používá „kang“, tudíž ponechává původní tvar slova. Zároveň však doplňuje výslovnost a význam slova:

Jako náhrada vyvýšeného základu, na kterém stojí většina evropských stavení, slouží na severu Číny tzv. kang (čti kchang). Jedná se o zděný, zhruba půl metru vysoký sokl, který zaujímá značnou část obytné místnosti a vypadá jako velká široká postel, často přes celou délku místnosti.

Ve své fiktivní zakázce zmiňuji, že text je určen pro studenty magisterského oboru sinologie. Proto jsem slovo nechala v pchinjinu. Vysvětlivku jsem do textu nedodávala, protože popis a objasnění kangu je součástí původního textu.

²⁴ <http://www.vytapeni.cz/cestopisy/peking>

²⁵ DŽOU, Li-po. *Bouře*. Praha: Československý spisovatel, 1951. Přeložila Berta Krebsová. s. 31

1.3.2 Syntaktická rovina

Nominalizace a verbalizace

Odborné texty mají obecně sklony k ekonomičnosti. K tomu využívají různé prostředky, mezi něž patří také nominalizace. Ta se může realizovat použitím infinitivu, verbálního substantiva, dějového substantiva, participia či přechodníku.²⁶

Čeština má obecně větší tendenci být slovesnější než němčina. V tomto případě se ovšem jedná o text odborný, kde jsou nominální konstrukce běžnou praxí. Proto jsem se nepokoušela o verbalizaci a držela se více nominálních vazeb. Někdy však bylo třeba uchýlit se k verbalizaci:

[...] das Ausscheiden dieses Besens aus der materiellen Welt (VT: 228)

[...] je smeták zcela vyřazen z materiálního světa (CT: 143)

Dvojtečka

Autorka využívá dvojtečku hojně, a to k uvozování výčtu, citace či k signalizaci vysvětlení. V mnoha případech (například při citacích) jsem dvojtečku v cílovém textu ponechala. V jiných případech jsem ji nahradila pomlčkou, závorkami nebo jsem ji vynechala a věty oddělila tečkou:

1) nahrazení závorkami

Insgesamt erleichtert die Maueröffnung der Hausfrau den Überblick über ihre verschiedenen Arbeitsbereiche: Kinder, Gäste oder Kranke auf dem Kang hat sie im Blick, solange sie am Herd hantiert. (VT: 20)

Díky otvoru má paní domu snadno přehled o dění v domě (o dětech, hostech nebo nemocných na kangu), i když se zrovna činí v kuchyni. (CT: 14)

2) nahrazení pomlčkou

Ihre Zuwanderung ist vergleichsweise jung: Viele Gebiete der Manjurei wurden erst nach Mitte des 19. Jahrhunderts besiedelt. (VT: 612)

Jejich imigrace proběhla relativně nedávno – mnoho oblastí Mandžuska byly osídleny až po polovině 19. století. (CT: 412)

²⁶ KARLÍK, P. a František ŠTÍCHA. Některé jevy nominalizace. In *KČG*, 2011, s. 923–944.

3) oddělení vět

Ohne die folgenden Bilder überinterpretieren zu wollen, erstaunte mich in Ost-Shandong die Einrichtung des Wohnraumes des letzten unverheirateten Sohnes der Bäuerin Li Zonghui nicht: Über dem Herd war die Maueröffnung fest verschlossen, während von innen an eben der Stelle des »Auges der Schwiegermutter« das romantische Bild eines in eine Vollmondnacht hinein geöffneten Fensters angebracht war: (VT: 330)

Aniž bychom se pouštěli do hlubšího výkladu těchto fotografií, jeho vybavení nás nepřekvapí. Otvor ve zdi nad plotnou byl zcela zadělán a zevnitř byl na místě „oka tchyně“ připevněn obraz otevřeného okna s romantickým výhledem na úplněk. (CT: 214)

4) ponechání dvojtečky

Jeden Abend wiederholt sich symbolisch damit das Gleiche: Der Mann stellt den Kang, die Frau das Bettzeug. (VT: 543)

Každý večer se tak symbolicky opakuje tentýž scénář: muž připraví kang, žena zase lůžkoviny. (CT: 372)

Pomlčka

Ve výchozím textu byly pomlčky často využívány k oddělení vsuvky. V češtině se pomlčky za tímto účelem také využívají, a proto jsem je na některých místech nechala. Někde jsem je však nahradila čárkami nebo závorkami:

1) nahrazení čárkami

Der letzte Schritt dieses Weges ist – sofern es ihm seiner Bedeutung und dem Anliegen seines Besuches nach gebührt – den Kang zu besteigen (shang kang). (VT: 431)

Posledním krokem, pokud je toho návštěvník hoden, je vystoupení na kang samotný (shang kang 上炕). (CT: 284)

2) nahrazení závorkami

Er schreitet in einem Gehöft über Schwellen und durch Türen immer weiter bis ins Innerste hinein und landet schliesslich nicht vor dem Hausaltar – denn das ist der erhabene Ort der Ahnen für die Familienmitglieder zu bestimmten Gelegenheiten im

Jahr – sondern direkt auf dem ehrenvollsten Platz im Haus, der warmen Seite des Kang. (VT: 426)

Neskončíme ale před domácím oltářem (který je pro členy rodiny při určitých příležitostech vyvýšené místo pro předky), nýbrž přímo před nejčestnějším místem v domě, před teplou stranou kangu. (CT: 282)

3) ponechání pomlček

Sie werden – auch aus rein praktischen Gründen – auf der kälteren Seite, der Frauen-Seite des Kang aufbewahrt. (VT: 540)

Ty jsou uloženy – také z čistě praktických důvodů – na studenější straně kangu, tedy na ženské straně. (CT: 370)

Aktuální členění větné

Tento druh členění vychází z myšlenky, že proces sdělování probíhá postupně prostřednictvím jednotlivých složek sdělení. Váha těchto složek není ovšem stejná – některé složky jsou z hlediska záměru mluvčího závažnější než ty ostatní. Základní dělení těchto složek je na téma a réma. Téma je to, „o čem se mluví“, a jako réma se označuje to, „co se tvrdí o tématu“.²⁷ Téma, které není nijak příznakové, stojí v němčině i v češtině většinou na začátku věty.²⁸

V překladu jsem většinou nechávala aktuální členění větné (AČV) tak, jak ho uvádí originál. V některých případech bylo však potřeba AČV pozměnit. Snažila jsem se však, aby bylo zachováno celkové vyznění věty:

*Erinnerungen an eine auf dem Kang sitzende strenge alte Frau, die durch die Maueröffnung die Arbeit der Schwiegertochter in der Küche überwachte, ja sogar darauf achtete, ob sie heimlich etwas ass, **tauchen in Gesprächen mit Shandonger Bäuerinnen immer wieder auf.** (VT: 16)*

²⁷<https://www.czechency.org/slovník/FUNK%C4%8CN%C3%8D%20PERSPEKTIVA%20V%C4%9ATN%C3%81?bib=true#bibliography>

²⁸ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia, 2015. s. 179. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2378-0

V rozhovorech s hospodyněmi ze Shandongu se opakovaly vzpomínky na přísně vyhlížející stařenu usazenou na kangu, která skrz otvor ve zdi kontroluje práci své snachy v kuchyni, a dokonce někdy hlídá, jestli snacha něco potají nejí. (CT: 11)

1.3.3 Morfologická rovina

Aktivum a pasivum

V češtině i v němčině se setkáváme se dvěma slovesnými rody – aktivem (činný rod) a pasivem (trpný rod). Tyto rody se liší tím, zda podmět věty je též vykonavatelem děje (aktivum), či nikoliv (pasivum).²⁹

Trpný rod se v češtině dělí na pasivum zvrtné a pasivum opisné. Dle Čechové však tyto dvě formy nelze libovolně zaměňovat.³⁰

V němčině existuje dělení na tzv. Vorgangspassiv a Zustandspassiv.

V textu se nacházelo mnoho sloves ve formě pasiva. Jednalo se především o Vorgangspassiv. Obecně se uvádí, že pasivum je obvyklým jevem právě v odborných textech. Proto jsem se při překladu slovesa v pasivu nesnažila nutně nahradit aktivem, a ve většině případech jsem pasivum ponechala. Přitom jsem použila oba způsoby – opis i zvrtné pasivum.

1) opis:

*Die Ordnung der Dinge in Haus und Hof **wird** wesentlich durch die bäuerliche Arbeit und Arbeitsteilung **bestimmt**. (VT: 161)*

*Řád věcí v domě a na dvoře **je** značně **ovlivněn** prací rolníků a její dělbou. (CT: 99)*

2) zvrtný pasiv:

*Unzählige Male **wird** der Besen zum Abfegen der Kang-Oberfläche **verwendet** [...]
(VT: 198)*

*Hojně **se** smeták **používá** k zametání horní vrstvy kangu [...]
(CT: 123)*

V menší míře se ve výchozím textu nacházelo Zustandspassiv. Zde jsem spíše tíhla k použití aktiva.

²⁹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, c1995, s. 152-153. ISBN 80-85866-12-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a9410fc0-0447-11e4-9806-005056825209>

³⁰ Ibid. str. 153

*In ihnen finden sich auch Spuren früherer Weltbilder, zum Beispiel ehemals sakraler Gegenstände, die in epischen Motiven **verschlüsselt sind**. (VT: 117)*

*Nacházejí se v nich stopy dřívějšího světonázoru, například tehdy posvátných předmětů, které **se skrývají** v motivech těchto děl. (CT: 79)*

Všeobecný podmět „man“

Neurčité zájmeno „man“ slouží v němčině k vyjádření všeobecného podmětu. Ten se využívá především v případech, když není možné blíže uvést, kdo je nositelem děje. Konkuruje tak trpnému rodu, který se však používá v odborných textech hojněji. Do češtiny bývá často překládán pomocí zvrtného pasiva.³¹ V cílovém textu jsem překládala tento podmět následovně:

1) zvrtné pasivum:

*In Berggebieten **verwendet man** bevorzugt Steinplatten [...] (VT: 390)*

*V horských oblastech **se používají** spíše kamenné desky. (CT: 253)*

2) 1. osoba množného čísla:

***Projiziert man** dieses einfache - hier nur grob skizzierte -Beispiel auf das ganze Gehöft und die Gesamtheit seiner Gegenstände, so wird klar, welche gigantischen Ausmasse die Erforschung der materiellen Kultur allein eines Hauses annehmen kann. (VT: 232)*

***Promítneme-li** tento jednoduchý, zběžně „načrtnutý“, příklad na celý statek a všechny jeho předměty, uvědomíme si, do jakých gigantických rozměrů se může průzkum materiální kultury jednoho jediného domu rozrůst. (CT: 145)*

3) všeobecný podmět „člověk“:

*Erst wenn man für diese Zusammenhänge sensibilisiert ist, kann **man** sie als Aussenstehender auch erkennen. (VT: 581)*

*Tyto spojitosti může **člověk** jako pozorovatel rozpoznat až tehdy, když se je naučí vnímat. (CT: 387)*

³¹ BERGLOVÁ, Eva, Eva FORMÁNKOVÁ a Miroslav MAŠEK. *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč*. Plzeň: Fraus, 2002, s. 190. ISBN 80-7238-144-X.

Modální slovesa

Mluvčí v komunikátu může vyjadřovat své stanovisko k vyjadřované skutečnosti – to se označuje jako tzv. modalita výpovědi. Čechová modalitu dělí do tří kategorií na jistotní, voluntativní a evaluativní. Jistotní modalita vyjadřuje jistotu platnosti výpovědi, voluntativní vyjadřuje zájem mluvčího na realizaci děje a evaluativní vyjadřuje způsob hodnocení obsahu výpovědi. Častým prostředkem k vyjádření modality jsou právě modální slovesa. Ty však mohou většinou vyjadřují pouze jistotní a voluntativní modalitu, nikoliv modalitu evaluativní.³²

Ve výchozím textu se nacházela modální slovesa, která vyjadřovala modalitu jistotní. To je dáno charakteristikou odborného stylu. V textu byla zastoupená všechna modální slovesa, nejčastěji se však objevovalo sloveso „können“. V překladu jsem většinou volila český ekvivalent těchto sloves, někdy ovšem došlo k vynechávce:

können:

*Ein Handbesen **kann**, mit einem roten Band gekennzeichnet, Bestandteil der Brautausstattung sein. (VT: 208)*

*Smeták opatřen rudou stuhou **může** být součástí nevěstiny výbavy. (CT: 130)*

vynechávka:

*Die Unterscheidung zwischen warmer und kälterer Seite hat viele praktische, sogar medizinische Aspekte, die hier nicht erläutert werden **können**. (VT: 520)*

Odlišení teplé a studené strany kangu má mnoho praktických, dokonce zdravotních aspektů, které zde však blíže nerozvádím. (CT: 356)

müssen:

*Für eine siebenköpfige Familie **muss** eine Frau jedes Jahr 20 bis 30 Paar Schuhe anfertigen. (VT: 275)*

*Pro sedmičlennou rodinu **musí** žena každý rok zhotovit 20 až 30 párů bot. (CT: 174)*

sollen:

³² ČECHOVÁ, Marie. *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, c1995, s. 237-240. ISBN 80-85866-12-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a9410fc0-0447-11e4-9806-005056825209>

*Zum Besteigen des Kang tritt sie auf symbolische Dinge, die ihren sozialen Aufstieg und ihre Fruchtbarkeit heraufbeschwören **sollen**. (VT: 440)*

*Když nevěsta stoupá na kang, kráčí po symbolických předmětech, které **mají** přivolat společenský vzestup a plodnost. (CT: 287)*

wollen (vynechávka):

*Ohne die folgenden Bilder überinterpretieren zu **wollen**, erstaunte mich in Ost-Shandong die Einrichtung des Wohnraumes des letzten unverheirateten Sohnes der Bäuerin Li Zonghui nicht: (VT: 330)*

Aniž bychom se pouštěli do hlubšího výkladu těchto fotografií, jeho vybavení nás nepřekvapí. (CT: 213)

dürfen:

*Eine Frau - vor allem eine menstruierende Frau - **durfte** sich nicht auf den West-Kang setzen, ebensowenig ein Mann mit einer Kopfbedeckung aus Hundefell. (VT: 627)*

*Žena – a to především po dobu menstruace – **nesměla** sedět na západní straně kangu a stejně tak tam nesměl sedět muž, který měl přikrývku hlavy vyrobenou ze psí kožešiny. (CT: 421)*

Participium

Němčina rozlišuje participium I (příčestí přítomné) a participium II (příčestí minulé).

Participiu II odpovídá v češtině participium trpné a participium činné minulé. Co se participia trpného týče, můžeme v češtině dále odlišit slovesa v dokonavém tvaru a v nedokonavém tvaru. V němčině však toto odlišení není.³³ Příčestí minulé bylo v textu použito především jako součást minulého času, proto jejich překlad nebyl nijak obtížný:

*Wir haben uns **umgeschaut** und unser Auge ist das von unwissenden Ästheten gewesen [...] (VT: 715)*

***Dávali jsme** se kolem sebe a naše oko bylo okem neznalých estétu [...] (CT: 486)*

³³ ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia, 2015. s. 510. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2378-0

Poměrně hojně se v textu vyskytovalo i participium I. To lze do češtiny překládat několika způsoby, například přechodníkem, příslovcem, přídavným jménem nebo se může nahradit celou větou.

1) použití příslovce:

*Das neu errichtete, moderne Haus mit vier Räumen war mit einem **leuchtend** roten Paradebett für Gäste im Hauptraum [...] (VT: 679)*

*Moderní novostavba se čtyřmi pokoji byla vybavena **zářivě** červenou postelí s baldachýnem pro hosty v hlavním pokoji [...] (CT: 460)*

2) použití přídavného jména:

*[...] dass in der Kulturgeschichte der Menschheit Kleidung und Wohnen zu den sich langsam **entwickelnden** Bereichen der materiellen Kultur zählten. (VT: 35)*

*[...] že oblečení a bydlení patřilo v kulturních dějinách lidstva k pomalu **rozvíjejícím** se odvětvím materiální kultury [...] (CT: 196)*

3) překlad celou větou:

*Stellte man früher eine Öllampe in die Öffnung, so erhellte diese – **energiesparend** – beide Räume, vor allem die Kopfseite des Kang und den Herd. (VT: 8)*

*Dříve se dávala do otvoru ve zdi petrolejová lampa, **čímž se dalo ušetřit** a osvětit obě místnosti najednou, především čelo kangu a plotnu. (CT: 6)*

Překlad přechodníkem jsem v tomto případě nevyužila, protože se v dnešní době přechodníky v běžných psaných textech nevyskytují, a proto by působily archaizujícím dojmem.

1.3.4 Stylistická rovina

Tento odborný text pojednává o tématu z oblasti humanitních věd, a proto zde můžeme najít kromě objektivních výpovědí také ty subjektivní:

*Angesichts des sich rapide verändernden Alltags in der VR China, in einer Zeit, in der zahllose neue Konsumgüter auf spezifisch chinesische Weise Eingang in traditionelle Lebensgewohnheiten finden, **ist zu hoffen, dass die systematische Erforschung materieller Alltagskultur in Zukunft ein wichtiges, ohne Zweifel auch sehr reizvolles Forschungsfeld in der Sinologie und Ethnologie wird.***

Jazyk je spisovný a expresivní výrazy se v primárním textu nevyskytují – s výjimkou slova „hantieren“, které jsem v překladu nahradila neutrálními výrazy z oblasti spisovné češtiny:

Womit hantiert und arbeitet sie? (VT: 180)

Které předměty využívá k práci a jak vypadají? (CT: 111)

Důležitým rysem odborných textů je intertextualita. Součástí textu jsou mnohé citace od různých autorů. Citace, které se nacházejí bezprostředně v textu, jsem v překladu ponechala a zároveň jsem ponechala i bibliografický seznam na konci článku. Pouze jsem upravila formu citace tak, aby odpovídaly citační normě ČSN ISO 690:

SHAN, Man 山曼 & Li Wanpeng 李万鹏 & Jiang Wenhua 姜文华 & Ye Tao 叶涛 & Wang Dianji 王殿基: Shandong minsu 山东民俗 (Die Folklore Shandongs). 1. Ausg. 1988. Ji'nan 1990.

SHAN, Man 山曼, LI Wanpeng 李万鹏, JIANG Wenhua 姜文华, YE Tao 叶涛 a WANG Dianji 王殿基. Shandong minsu 山东民俗 (Šantungský folklór). 1. vyd. 1988. Ji'nan, 1990.

Mezi zásady této normy, které jsem zde použila, patří například:

- Podoba bibliografických citací musí být jednotná v celém dokumentu (jednotný styl, formát a interpunkce).
- Formát citace knihy je následující: Jméno tvůrce. Název: podnázev. Vedlejší název. Vydání. Další tvůrce. Místo publikování: Nakladatel, Datum publikování. Název edice a číslování. Standardní identifikátor. Poznámky.
- Pokud mají tvůrci stejnou roli, měli by být všichni uvedeni v bibliografické citaci. V případě, že je tvůrců více, nebo nemají stejnou roli, píše se první tvůrce a přidává se zkratka et al. (= aj.). Tvůrce, který je uveden jako první, se píše v invertovaném tvaru, ostatní se mohou psát v přirozeném pořadí. Dva poslední se dle příkladů v normě oddělují spojkou „a“.
- Jakýkoliv prvek, který není v latinském písmu, se transliteruje (např. cyrilika) nebo transkribuje (např. čínské znaky).³⁴

V textu se nacházely i úryvky z beletrie a poezie nebo také rčení a pořekadla. V těchto úryvcích se ve výchozím textu nacházejí výrazy, které nespádají do standardní normy jazyka.

³⁴ <https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>

Co se beletrie týče, snažila jsem se její funkci zachovat, a tudíž jsem při překladu využívala také hovorových až nespisovných výrazů tam, kde to bylo třeba:

*> Wer hat meine Nadel geklaut? < fragte sie, > war's der kleine Hund? < > Ach was!
Dein kleiner Gatte war's! < (VT: 294)*

*„Kdo mi čmajzl moji jehlu?“ ptala se. „Byl to ten malej čokl? Kdepak! Byl to tvůj
malej choť!“ (CT: 188)*

V úryvku výše se nachází elize, která je znakem nespisovné němčiny. Snažila jsem se tak při překladu zachovat nespisovnost, kterou jsem však vyjádřila v rámci přídavného slova. Použila jsem diftongizaci ý/í > ej, která patří mezi typické znaky české nářeční skupiny a obecné češtiny.³⁵

Jak sama autorka uvádí v jedné z poznámek pod čarou, čínskou poezii překládala spíše za účelem vystihnoutí významu, a tak se v jejích překladech téměř nevyskytuje rým a ani snaha o uměleckost. Já jsem se naopak rozhodla pokusit se o překlad, kde bude rým zachován:

*Die Rolle rolen,
Die Rolle rolen,
Im gleichen Jahr einen Enkel im Arm halten. (VT: 473)*

*Válej, válej, válečku,
válej, válej, válečku,
ať máme letos holčičku. (CT: 318)*

Dále se v textu vyskytovalo několik říkanek a rčení. Ty jsou ovšem uvedeny jenom v německém překladu bez jejich čínského originálu. Zde jsem tedy vycházela čistě z překladu autorky, jelikož se mi nepodařilo originální znění těchto říkanek dohledat. Jelikož se jedná o tzv. zprostředkovaný překlad, nedovolila jsem si říkanky nijak upravovat dle vlastní interpretace:

Was hat Rauch ohne Feuer? (VT: 348)

Co má kouř, ale žádný oheň? (CT: 226)

³⁵<https://www.czechency.org/slovník/%C4%8CESK%C3%81%20N%C3%81%C5%98E%C4%8CN%C3%8D%20SKUPINA>

1.3.5 Pragmatická rovina

Text bylo v některých ohledech potřeba poupravit, případně doplnit. Autorka zmiňuje řadu čínských slov a slovních spojení, které uvádí v pchinjinu, a vedle nich bývá uveden překlad. Někdy tyto pojmy doplňuje i znaky, někdy ovšem znaky neuvádí. Tato nekonzistentnost mi v odborném textu připadá nevyhovující, a proto jsem se rozhodla znaky dohledat a do textu je doplnit. Všechny znaky v textu jsou uvedeny v tradiční formě, stejně jako je uvádí autorka.

Na druhou stranu jsem se uchýlila i k vynechávkám, a to hlavně z důvodu zkrácení textu. Jak již jsem dříve zmiňovala, vynechala jsem některé úryvky textů jiných autorů, které byly v anglickém jazyce. Vynechávala jsem ovšem jenom ty části textu, které nebyly pro cílový text nijak esenciální a nenarušovaly jeho koherenci a kohezi. Jednalo se například o následující úryvek:

»A house is a cultural template; living in it inculcates fundamental knowledge and skills ... It is a learning device, a mechanism that converts ritual, political and cosmological relationships into spacial terms experienced daily and assimilated as natural. The encoded messages teach some lessons that are the same for all, and some that are different. As a child grows up and learns the practices of living in a house she learns her proper place within society; she internalizes the hierarchies of gender, generation and rank that are marked by walls and stairs and practiced in the rules and etiquette of receiving guests, performing rites of passage, and going about daily tasks.« (Bray 1997b: 51-52) (VT: 144)

Dále jsem vynechala vysvětlivky, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, jednalo se o vysvětlivky, které se vztahovaly pouze k výchozímu textu, tudíž by v cílovém textu nedávaly smysl. Zadruhé, přihlédla jsem k fiktivní zakázce a na jejím základě jsem vyhodnotila, že vysvětlivky nejsou nutné.

Do překladu jsem zkopírovala všechny fotografie a obrazové přílohy. Ty text doplňují a zároveň o nich text samotný mluví, tudíž by při jejich vynechání bylo nutné překlad změnit tak, aby se v něm zmínky o obrazové příloze nevyskytovaly. Takové rozhodnutí by ovšem s sebou přineslo zbytečně velké úpravy, což není žádoucí. Kromě toho se v textu pojednává o reáliích z jiného kulturního okruhu, a proto si myslím, že je důležité poskytnout čtenáři „berličku“ při vizualizaci takových jevů. Také se domnívám, že obrázky a fotografie jsou zpestřením při čtení jakéhokoliv textu.

V originálu se nacházely občasné i chyby/překlepy. Například se autorka zmiňuje o německé etnoložce Sigrid Jacobeitové. Její jméno je ovšem psáno chybně jako „Siegrid“. Tuto chybu jsem v cílovém textu opravila. Dále došlo k chybě v přepisu čínského znaku ve spojení „zhoutiao gada 帚笞疙瘩“. Správná podoba přepisu je „zhoutiao geda 帚笞疙瘩“. Toto jsem v překladu též opravila.

1.4 Překladatelské postupy, posuny a výrazové změny

Jedním ze základních pojmů, se kterými se v translatologii setkáváme, je ekvivalence. Viličovský tento pojem definuje jako prostředek nebo soubor prostředků, který v jazyce funkčně reprodukuje kontextově relevantní informaci, a přitom zachovává její invariantnost.³⁶ Můžeme zkoumat, jakým způsobem ekvivalence dosáhnout, tj. jaké překladatelské postupy použít, případně hodnotit, kdy dochází k tzv. překladatelským posunům.

Gromová definuje překladatelské postupy jako postupy, které vedou k manipulačním změnám v cílovém textu. Rozlišuje tři kategorie – gramatické, sémantické a pragmatické. Do gramatických postupů zahrnuje doslovný překlad, kalk, transpozici, změnu na úrovni gramatických kategorií slovních druhů, změnu na úrovni větných členů, změnu na úrovni věty, změny v kohezi apod. Mezi sémantické postupy řadí postupy, které se týkají synonymie, antonymie a hyponymie. Pragmatické překladatelské postupy vycházejí z mimojazykové situace. Jedná se o naturalizaci a exotizaci, explicitnost a implicitnost. Spadají sem i změny ve stupni formálnosti, emotivnosti a odbornosti.³⁷

Překladatelské posuny se odehrávají v tzv. variantní části textu. Dochází zde k nutným odchylkám na rovině jazykové, stylistické a kulturní. Překlad tak může něco získat, ale na druhou stranu může něco ztratit.³⁸ Popovič dále připomíná základní dělení změn dle Kathariny Reissové.³⁹ Jsou to změny na úrovni makrostylistické roviny a patří k nim aktualizace, lokalizace a adaptace. Na úrovni mikrotylistiky zmiňuje výrazovou shodu, výrazové zesílení a výrazové zeslabení.⁴⁰

³⁶ VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. s. 41. ISBN 80-237-3670-1.

³⁷ GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. [1. vyd.]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009, s. 53. ISBN 978-80-8094-627-2.

³⁸ POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975. s. 79.

³⁹ Ibid. str. 122

⁴⁰ Ibid. str. 130

1.4.1 Příklady výrazových změn

Aktualizace

Již v překladatelské analýze jsem zmiňovala, že text je poměrně starý, a proto bylo třeba v některých případech provést aktualizaci. Uvádím následující překlad:

*Francesca Bray hat in ihrer Studie **Technology and Gender** (1997) **jüngst** gezeigt, wie aufschlussreich dies für die späte Kaiserzeit (1000 - 1800) sein kann. (VT: 67)*

*Francesca Bray ve své studii **Technology and Gender** (1997) ukazuje, jak přínosný poznatek to může být pro zkoumání císařské Číny (1000–1800). (CT: 45)*

Zde můžeme vidět, že autorka použila slovo „jüngst“, v češtině „nedávno“, protože text vznikl pouhé dva roky poté, co byla studie publikována. Toto určení času jsem v cílovém textu vynechala, protože neodpovídá realitě. Ponechala jsem tam pouze rok pro bližší určení časového období.

Dalším příkladem je pasáž, kde autorka zmiňuje svou habilitační práci, která v době vzniku tohoto textu nebyla ještě dokončena. Autorka ji dokončila v roce 2000, a proto jsem opět mohla vynechat časový údaj.

*In der Habilitationsschrift, **die in Kürze fertiggestellt sein wird**, geht es speziell um den Raum vor dem »Auge der Schwiegermutter«, um den Kang. (VT: 339)*

V této habilitační práci jde především o prostor před „okem tchyně“ – kang. (CT: 221)

Lokalizace

Původní text byl psán pro německé čtenáře, a tak se v textu nacházejí odkazy na německy mluvící oblast. Zde bylo potřeba změnit text na základě určení příjemce cílového textu, kterým má být český čtenář. Proto jsem v některých pasážích musela zdůraznit, že se jedná o německé skutečnosti:

*In der **hiesigen** Ethnologie findet die Erforschung der materiellen Kultur daher seit einigen Jahren wieder eine stärkere Beachtung. (VT: 38)*

***Němečtí** etnologové tak svoji pozornost již několik let opět věnují zkoumání materiální kultury. (CT: 27)*

Dalším příkladem je zmínka o německých univerzitách:

*Ein erster Schritt wird die Einführung des Grundkurses zur materiellen Kultur Chinas in die Lehrpläne der sinologischen Institute und ostasiatischen Seminare **unserer** Universitäten sein, in anderen Ländern seit langem ein Pflichtkurs. (VT: 707)*

*Prvním krokem by bylo zavedení úvodního kurzu k problematice materiální kultury Číny do učebních plánů sinologických institucí a do osnov východoasijských seminářů na **německých** univerzitách. (CT: 480)*

Výrazová shoda

Jako výrazová shoda se označuje situace, kdy překladatel funkčně vystihne invariant originálu. Příkladem bych uvedla slovo „Volkskunde“ v němčině, které má v češtině víceslovný ekvivalent „kulturní a sociální antropologie“. Problém nastává, když se termín „Volkskunde“ nachází v kompozitu „Volkskundemuseen“. Zde jsem se rozhodla pro následující řešení:

*In den letzten Jahren wandten sich mit der Entwicklung der **Volkskunde** - auch im Zuge der Gründung zahlreicher **Volkskundemuseen** [...] (VT: 108)*

*V posledních letech se s vývojem **kulturní a sociální antropologie** (a vznikem mnoha **antropologických muzeí**) [...] (CT: 72)*

Výrazové zesílení

K výrazovému zesílení jsem se uchýlila v následujícím případě:

*Erinnerungen an eine auf dem Kang sitzende strenge **alte Frau**, die durch die Maueröffnung die Arbeit der Schwiegertochter in der Küche überwachte [...] (VT: 16)*

*V rozhovorech s hospodyněmi ze Shandongu se opakovaly vzpomínky na přísně vyhlížející **stařenu** usazenou na kangu [...] (CT: 11)*

Zde jsem využila slovo „stařena“, které nese oproti spojení „alte Frau“ negativní konotace. Vnímám ovšem, že v původním textu tato „alte Frau“ je spojovaná s negativními jevy jako je přísný dohled nad snachou, a proto jsem zvolila expresivnější výraz.

4. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit komentovaný překlad vybraného odborného článku „Vor dem »Auge der Schwiegermutter« Zur materiellen Alltagskultur der Frauen im ländlichen Nord- und Nordost-China“ z knihy „Frauenleben im traditionellen China: Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion“. Překlad byl uzpůsoben fiktivnímu zadání, které jsem si předem určila.

Překladačský proces začal přečtením textu a jeho pochopením. Při snaze do hloubky pochopit text mi pomohly vnitrotextové a vnětové faktory překladačské analýzy. Během této analýzy jsem si již mohla vytyčit některé překladačské problémy. Více překladačských problémů jsem objevila při překladu samotném. Rozdělila jsem je do několika kategorií a podkategorií a podrobněji je popsala v teoretické části této bakalářské práce. Do teoretické části jsem zahrнула také překladačské postupy, posuny a výrazové změny.

Při překladu jsem využila znalosti získané během studia translatologie. Zároveň jsem je propojila se znalostmi z oblasti sinologie. Nejvíce mi pomohla znalost čínštiny a znaků, dále také znalost čínských reálií a historie. Kromě teoretických poznatků jsem využila také praktické vědomosti – věděla jsem, kde hledat další informace, jaké slovníky použít, jak v těchto slovnících vyhledávat a s kým si informace ověřovat. Propojení oborů bylo v tomto případě velice efektivní a ukázalo se, že specializace může být pro překladače velkou výhodou.

5. Bibliografie

Primární literatura

<https://www.zora.uzh.ch/id/eprint/217382/1/Flitsch-Mareile-1999-Vor-dem-Auge-der-Schwiegermutter.pdf>

ÜBELHÖR, Monika. *Frauenleben im traditionellen China*. Grenzen und Möglichkeiten einer Rekonstruktion. Marburg, 1999. ISBN 3-8185-0288-9

Sekundární literatura

Translatologické a lingvistické zdroje:

BEČKA, Josef Václav a Ondřej ŠMERDA. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992, s. 32, 418. ISBN 80-200-0020-8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f5d62280-d01c-11e3-85ae-001018b5eb5c>

BERGLOVÁ, Eva, Eva FORMÁNKOVÁ a Miroslav MAŠEK. *Moderní gramatika němčiny: výklad, cvičení, klíč*. Plzeň: Fraus, 2002, s. 190. ISBN 80-7238-144-X.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: ISV, 1996, c1995, s. 54, 152, 153, 237–240. ISBN 80-85866-12-9. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:a9410fc0-0447-11e4-9806-005056825209>

ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997, s. 154, 155, 156. ISBN 80-85866-21-8. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:92830660-fe86-11e3-97de-5ef3fc9ae867>

GROMOVÁ, Edita. *Úvod do translatologie*. [1. vyd.]. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009, s. 53. ISBN 978-80-8094-627-2.

KARLÍK, P. a František ŠTÍCHA. Některé jevy nominalizace. In *KČG*, 2011, s. 923–944.

LEVÝ, Jiří. *Umění překlada*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012. s. 39-84 ISBN 978-80-87561-15-7.

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen*. Theoretische Grundlage, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse. 4. upr. vyd. Tübingen: Julius Groos Verlag Tübingen, 2009. s. 62, 74.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 1975. s. 79, 122, 130.

ŠTÍCHA, František. *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Academia, 2015. s. 179, 426, 510. Lingvistika (Academia). ISBN 978-80-200-2378-0.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002. s. 41. ISBN 80-237-3670-1.

Další použité zdroje:

DŽOU, Li-po. *Bouře*. Praha: Československý spisovatel, 1951. Přeložila Berta Krebsová. s. 31

HUBINGER, Václav et al. *Národy celého světa*. Praha: Mladá fronta, 1985. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f04805b0-fd02-11e2-9439-005056825209>

Internetové zdroje:

https://de.wikipedia.org/wiki/Mareile_Flitsch

https://www.musethno.uzh.ch/de/Ueber_uns/mitarbeitende/mareile-flitsch.html

<http://archiv.ub.uni-heidelberg.de/volltextserver/15288/1/chinesische%20frauen.pdf>

<https://www.czechency.org/slovník/FUNKCE%20JAZYKA>

<https://www.scribbr.de/wissenschaftliches-schreiben/anfuhrungszeichen/>

<https://www.dwds.de/wb/hantieren>

https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps2010/lex_styl/stylist/1STILISTIK-Script2010.pdf?lang=en

https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/ps12/wortbild/web/pages/02-1_komposition.html

<https://www.czechency.org/slovník/VLASTN%C3%8D%20JM%C3%89NO>

<https://www.czechency.org/slovník/VLASTN%C3%8D%20JM%C3%89NA%20%E2%80%93%20T%C5%98%C3%8DD%C4%9AN%C3%8D>

<http://dev.jtpunion.org/K-profesi/Odborne/Prechylovani-v-prekladech-ze-stylistickeho-hledisk>

<http://www.vytapeni.cz/cestopisy/peking>

<https://www.citace.com/CSN-ISO-690.pdf>

<https://www.czechency.org/slovník/%C4%8CESK%C3%81%20N%C3%81%C5%98E%C4%8CN%C3%8D%20SKUPINA>

<https://www.czechency.org/slovník/FUNK%C4%8CN%C3%8D%20PERSPEKTIVA%20V%C4%9ATN%C3%81?bib=true#bibliography>

6. Přílohy

1